

బిల్వమంగళ

గీర్తితచంద్రహాసుగారి వంగనాటకమునకు తెలుగు

గ్రంథకర్త

శ్రీపాద కామేశ్వరరావు

— మొదటికూర్పు —

ప్రకాశకుడు

చెఱుకువాడ వేంకటరామయ్య

అభినవాంధ్రగ్రంథమాలాకార్యాలయము

రాజమండ్రి

వెల

All rights
reserved }

జనవరి 1927

{ మేలుప్రతి 1-4-0
సాదా ,, 1-0-0

—కు శీలవగణము—

పురుషులు.

బిల్వమంగళుడు	కథానాయకుడు
సాధువు	దొంగసన్యాసి
బిచ్చగాడు	
సోమగిరి	సన్యాసి
వర్తకుడు	
గోపాలబాలుడు	శ్రీకృష్ణుడు

స్త్రీలు

చింతామణి	వేశ్య
దాసి	చింతామణినౌకరు
అహల్య	వర్తకునిభార్య
పిచ్చిది	

షరా—గ్రంథకర్త అనుమతిలేక దీని నెవ్వరూ ఆడకూడదు.

మొదటి అంకము

—:0:—

—* మొదటి రంగము *—

(నడుతో వలో బిల్వమంగళుడు)

బిల్వ—కానీ, కానీ, కానీ, ఇంత పెక్కా! ఒక్క
క్షణ మాలస్య మయిందని నడుశేయిదాకా తలుపు తీయనే
లేదు. ఇందేదో ఉంది, రాత్రి నాకు కళ్ళు మూతపడనే
లేదు. ఒక్క మాటైనా దానినోట రాలేదు. ఒత్తిగిలి ఆవల
మోమై హాయిగా నిద్రపోయింది! ఇక దీని మొగము చూస్తే
నాపేరు బిల్వమంగళుడు కాదు-చెప్పకుండా వచ్చినాను చేటు
మానింది... నేటితో సరి. ఎప్పుడైనా కంటపడితే ఆ రెండు
మాటలూ చెప్పి తీరవలెను. పరుషముగా వద్దు, సరళముగానే.
వదలుకో దలచినప్పుడు వైర మెందుకు? “అమ్మాయీ, కుడు
వనా? ముడువనా? నీకా లాభములేదు, నాకూ లగ్గులేదు,
నేటితో సరి, ఇంతే”... విడిచి వచ్చినతరువాత మరి పోను,

(భిక్షుకుడు పాడుతూ వచ్చును.)

కోడిరాగము—(వెడలెను కోదండపాణి వరుస)

వలపచెడు తుపానులోన-చెలగు జీవమను నావ|

కలగు హృదిని కల్లోలము-కాంచ గాంచ మించెనయ్యో||వల||

ఏడ ప్రాణములు చేర్చునొ-ఎవ్వ డెరుగు దైవమాయ?

నుడివడు పెనునుడిలోబడి-బడలిక మునుగ,

జడమురీతి జరుగుచుండు-జగమంతయు దిగులునొందు,

నడలులేక రాగలతిక-నందడించు చున్నదయ్యో ||వల||

బిల్వ—ప్రాణాలు నిల్చునట్లు లేదు.

బిచ్చ—బాబూ, దిక్కుమాలిన పక్షిని-ధర్మం చేసు
కోరా?

బిల్వ—పోపో-నా ప్రాణాలు తీయకు... ఏమిటాపాటా?
నందడిస్తున్నాదా?

బిచ్చ—ఆకలిచేత పేగులు బిగబట్టుతూన్నవి.

బిల్వ—ఆపాట నాకు చెప్ప, వ్రాసుకొంటాను.

బిచ్చ—ఒక్కచోట నుండిపోతే కడుపు నిండుతుందా
బాబూ? నాలుగువీధులూ తిరిగితే కదా నాలుగింజలు
దొరుకుతాయి.

బిల్వ—ఒకక్షణ మాగు-నీకేమైనా యిస్తానులే.

బిచ్చ—అంతమాటే చాలు-నాకేమీ వద్దు బాబూ!

బిల్వ—ఆలాగుకాదు-పాట వ్రాసుకోనిస్తే నీకు
మూపాయి యిస్తాను.

బిచ్చ—నిజమే? నా తోడే?

బిల్వ—ఇదిగో ఇంద. (ఇవ్వబోవును)

బిచ్చ—నన్ను పోలీసువాళ్ళ కప్పగించరు కదా?

బిల్వ—తేదుతేదు, పాటచెప్పు.

బిచ్చ—దీనిని నేను దొంగిలించలేదు, కృషిచేసి నేర్చుకొన్నాను.

బిల్వ—సరే, చెప్పు.

బిచ్చ—(పాడును)

బిల్వ—పాడవద్దు - మాటలు చెప్పు (వాను కొంటాను.

బిచ్చ—వలపనెడి తుపానులోన... కల్లోలము.

బిల్వ—అబ్బో! వలపు మితిమీరిందే! అలలు తేస్తూ వడుతూన్నవి-తరువాత?

బిచ్చ—ఏడ ప్రాణములు చేర్చునొ-ఎవ్వడెరుగు దైవమాయ?

బిల్వ—ప్రేమ యెట్టి దనుకొన్నావు? నీ వెరుగుదువా?

బిచ్చ—(స్వ) ఈతనికి పిచ్చిపట్టింది కాబోలు?

బిల్వ—నీవు చెప్పలేవా? మెడ కురిపోసెదను సుమా! మాటాడవేమి? పాట చెప్పు... కానీ...

బిచ్చ—నుడివడు పెనునుడిలోబడి...

బిల్వ—ఇండుండు - నుడిగుండమా? మానుపండుగ నాటిదా?...

బిచ్చ—(పాట ముగించి) పాట నరి, బాబూ!
ఇప్పించరా?

బిల్వ—ఆగాగు! నేను చూడనీ సరిగాడందో లేదో.

బిచ్చ—చిత్తము.

బిల్వ—సందడిస్తూన్నదా?

బిచ్చ—బాబూ! రూపాయి యిప్పించరా?

బిల్వ—ఈపాట బాగులేదు.

బిచ్చ—ఏం బాబూ! ఆలా సెలవిస్తారు?

బిల్వ—ఓరీ, నీ వెప్పుడైనా వలపులో పడినావా?

బిచ్చ—అదేమో నాకు తెలియదు గాని, ఒకసారి
జెయిల్లో పడ్డాను-నా ప్రారబ్ధ మది-అప్పటినుండి కల్లూ గం
జాయి రోజూ తాగడ మ్మానేశాను. ఎప్పుడైనా దొరుకుతే
పుచ్చుకొంటాను, లేకుంటే లేదు.

బిల్వ—నేను చెప్పినపని చేస్తావా?

బిచ్చ—బిచ్చ మెత్తుకోవాలి, పోతా నిప్పించండి.

బిల్వ—ఇస్తాను కాసి, నేను చెప్పినట్లు చేస్తే ఇంకొక
రూపాయి యిస్తాను...(స్వ) వీడి మూలాన దానిగుట్టు
తెలుసుకోవలెను. దాని మనసులో ఆందోళనము పుట్టించ
వలెను... “అతడు వచ్చునని ఎంచుతూన్నావు కాజోలు-
ఆయాశ నున్న నుమా!” అని కబురంపుతాను...ఓరీ, ఇటు
విను-ఆయింటికి వెళ్ళు-చింతామణి అని ఒక ఆడ దగువడు
తుంది. అదేమి చేస్తున్నాదో చూచి దానితో “అతడు

వస్తాడని అనుకొంటున్నావు కాబోలు, ఇక రాదునుమా" అని చెప్పిరా.

బిచ్చ—అలాగే-ఏ యిల్లు?

బిల్వ—అదిగో పెద్దయిల్లు, కనబడుతూన్నదా? అది సశాకులా గుంటుంది... ఏలాగున్న నేమి? నాకు నచ్చింది... ఈపాట వినిపించు.

బిచ్చ—ఏ మనవలెను? ఆతడు వస్తాడనా?

బిల్వ—కాదుకాదు. అత డిక రాడని...

బిచ్చ—తెలిసింది. నే నెరుగుదును-ఒక మహారాజా కోపమువచ్చినప్పుడెల్లా ఇట్లే కబు రంపేవాడు.

బిల్వ—నే నీమరిచెట్టుక్రింద ఉంటాను. అన్ని విషయములు సవిస్తరముగా తెలుసుకొనిరా, ఎక్కడున్నాదో, ఏమి చేస్తూన్నదో చూచిరా. జాగ్రత్త - పాటమాత్రము వ్రాసియివ్వకు.

బిచ్చ—అబ్బో! ఆలాగు చేస్తానా? నే నెరుగుదును.

బిల్వ—అదే చూడు-ఒక మగవానింట ఒక ఆడది వస్తూన్నది, అది విడిచివచ్చిన యిల్లే. ఆ యింటిదాసి అది, ముందు దాని నడుగు, నావ్రసంగము వస్తే ఏమీ అనకు-నే నాచెట్టుక్రింద నుంటాను. (పోవును)

బిచ్చ—నాకు చేతకా దనుకొన్నారా? ఇష్టముంటే ఎట్టి కార్యమైనా చేయగలను (కోపలో నిలువబడును)

(సాధువు దాసియూ వత్తురు)

సాధు—ఇటు వీను-ప్రేమానుబంధము పరిశీలించడములో నీవు మిన్నవు-నీహృదయ మెంత కోమలము! ప్రేమ అంటే సాధారణవిషయ మనుకొన్నావా? అది స్వర్గమంతా వ్యాపించి యున్నది, రాధాకృష్ణులు ప్రేమనులే నుమా!

దాసి—ప్రేమ ఎట్టిదో నాకు తెలియదు, నాకు సచ్చిన మగవాడు దొరకలేదు.

సాధు—సచ్చినవారని కొందరుందురా? వెరిదానా, నీవు వాళ్ళ నట్లు కావించవలెను. పురుషులు భృంగముల వంటివారు, ఈవిషయ మతిరహస్యము నుమా... ప్రేమ బైట పెడగూడదు. చూడు-రాధ మేనత్త, కృష్ణుడు మేనల్లుడు; ఐనా, వారి రాసలీల ఎంత గుహ్యము!...నీ వేదోపనిషాద పోతూన్నట్లుంది... లేకుంటే ప్రేమనుగురించి ఇంకా ప్రసంగింతును. చెడుదారిలో పడ్డ నిన్ను మంచిదారిలోనికి తేవడమే నా ముఖ్యోద్దేశము.

దాసి—అలాగైతే సాయంత్ర మొకసారి దర్శన మిప్పించండి. ~~అప్పుడు~~ కూడా మీ యుపదేశము వినాలనే వుంది. కడుపు జరుగక పోవడముచేతనే ఇట్లు నడుచుకుంటున్నాను అమ్మా! వీడెవడు?

సాధు—నడీ?

దాసి—నా యజమానురాలి దగ్గరకి పోయేటట్లున్నాను. ఆమె ప్రాపకునికీ అమెకూ జగడము పెరిగి ఆతడు బైట

వెడలి నాడు.

సాధు—నరే-నేను సాయంకాలము వస్తాను-ఇంట నింకెవ్వరినీ ఉండనీయకు-తలుపు మూడుసార్లు మెల్లగా తట్టు తాను. ఊరు మంచిదికాదు, ఎవరి కంటబునైనా మనము పడితే ప్రమాదము.

దాసి—అలాగే-మంచిపోక వస్తాడు కదా? (అతడు పోవును)

(బిచ్చగాడు వచ్చును)

బిచ్చ—నేను మీయింటి కే వస్తూన్నాను.

దాసి—నీ వెవడని ?

బిచ్చ—ఇప్పుడు చెప్పను-త్వరగా ఇంటికి పద.

దాసి—చావు-ముండకొడకా ! నీ మొగాన నిప్పు పెట !

బిచ్చ—నా కే కాదు, నాపితాల్ల కందరికీ ఆలా అయింది. నేను నీవలలోపడను, ముందు నీవుపద, వెనుక నేనుంటాను.

దాసి—ఓరి నీయిల్లు కూల! నీకు పిచ్చి పట్టిందా ?

బిచ్చ—జాలము చేయకు, మాట చెప్పవలెను-అతడు చెట్టు క్రింద నున్నాడు.

దాసి—ఎవరు, మా అయ్యగారేనా? చెప్పు చెప్పు-ఎక్కడున్నారు?

బిచ్చ—ఉం? ఇక్కడ చెప్పుతా ననుకొన్నావా ? ఇంటికి పద.

దాసి—ఓరి చచ్చినోడా! నాతో విగటమా?

బిచ్చ—కాదు-ఒకమాట చెప్పవలెను-ఇంటికి పద
చెప్పుతాను.

దాసి—చెప్పవా? నూ అయ్యగారు నీకంట పడ్డారా?

బిచ్చ—పడితే పడ్డారు, లేకుంటే లేదు-ఇంటికి పంపి
అక్కడ చూసుకుందాము. కనబడిన వాళ్లందరితో చెప్పు
మందువా?

దాసి—(చింతామణిని చూచి) ఆతని వెదకాలనే
కాబోలు-అదిగో-నా యజమానురాలు ఒకగడియ తాళలే
కుంది. ఇల్లు వెడలి వచ్చింది-నేను మరచిపోయినా ననుకొన్నది
కాబోలు.

బిచ్చ—అదే కాబోలు చింతామణి! ఇది తనయజమా
నురాలంటున్నది, లోపలిమాట బయటికి రాకుండా కొంచె
మాగుతాను.

(చింతామణి వచ్చును)

దాసి—ఏమమ్మా, కొంచెము శాంతించకూడదా?
ఓపికలేదా? ఇల్లు విడచి ఇప్పుడే రావలెనా? చూచేవా
ళ్లే మందురు?

చింతా—ఆనుకోనీ, నే నోర్వలేను. స్నానానికి
పోతున్నాను.

దాసి—ఏడీ, ఆతడెక్కడా కనబడడే! గొప్పింటివాడు
కదా? నీవు కొద్ది చేతలు చేస్తే సహించునా?

చింతా—నే నేమన్నాను! నీ వింట్లోలేవు-నేను భోజనము చేస్తున్నాను, అందుచేత ఆలస్యమయింది . . ఆపాటి దానికిరాతిఅంతా గొణగొణతే,మాటాతేదు,మంటీలేదు. నన్ను నిద్రపోసివ్వలేదు, తెల్లవారేదాకా నిష్ఠూరాతే! ఒళ్ళుమండి నేను మాటాడలేదు-పెంటనే మేడదిగినాను అతనికి నాకూకా పము వచ్చింది-రెండు మూడుసార్లు తిరిగి వచ్చెను, కాని నేను పల్కరించలేదు.

బిచ్చ—అదిగో-ఆచెట్టుకింద నున్న యాతడేనా?

దాసి—ఎక్కడ?

బిచ్చ—(చింతామణితో) ఇదిగో విను-(దాసితో) నీవుకాదు. అతడు వచ్చు ననుకొంటున్నారు కాబోలు! అతడికరాదు.

చింతా—ఎక్కడ ఉన్నాడు?

బిచ్చ—ముందు నీయింటికి పద-నీ వేమిచేస్తూన్నావో చూడవలెను, ఏలాగు భోజనము చేస్తావో గాంచవలెను, ఏమందువో వినవలెను; అప్పుడు మరెట్టుదరికి పోయి ఆ మాటలు చెప్పవలెను. అద్దరి నాతడు ఉన్నాడు-(బిల్వమంగళుడు పొదలో దూరును).

చింతా—దాసీ, చూడుచూడు-ఆపొదలో దాగుకొన్నాడే!

బిచ్చ—

పాట

శారీమనోహరి రాగము—(బ్రోవసమయమిదే రామయ్యనరున)
నరనుడు దూరెనుగా పొదలో-నరనుడు దూరెనుగా పొదలో!

మరిమరినిన్ను మరపించుచుండె-

చేరివానిచెంత జేర్చుకొమ్మునీదు॥ సర॥

మనసులోని మాటను దెల్పడామె-

ధనములేమి చిన్నతనము నొందెనో?

వనములోన జీ-వనమునల్పునేమొ

-కనుమువాడద్దరి-గొనజూచు చుండె॥సర॥

బిల్వ—(స్వ) దానికి నాచింతలేదు-నవ్వుతూన్నది-
(ప్ర)కా) కట్టెలుకొనడాని కిట్లు వచ్చినాను- కంటవడ్డావు కా
వున ఒకమాట చెప్పెదను.

చింతలోననున్న చిరునవ్వు వెలయునా?

విశ్వదాభిరామ విసుర వేమా॥

చింత—ఏమన్నావు? కర్ర లెందుకు? నీచిత్తిపైన
పేర్చుటకా?

బిల్వ—నీ వుదార వనుకొంటిని కాని వట్టి తుచ్చు
రాలవు నుమా!

చింత—అబ్బో! నీవుదారుడవా? నీవనులే తెల్పు
తూన్నవి లే-ముంజేతి కంకణమ్మన కద్దమేల?

దాసి—అయ్యో, నామాటవినండి-మీరు గొప్పవారు
గనుక ఈమె మాటలు పాటించకండి-చింతామణీ, నీవన్న

మాట బాగాలేదు సుమా!

బిల్వ...దాసీ, నీవేమీ చెప్పనక్కరలేదు-ఇక నేను రాను. నా దుఃఖమంతా నీ కొకనాడు తెల్పుతాను-నేను గొప్పయింటివాడను, శౌరవ మెచ్చటపొందిన నక్కడుంటాను. కడుపులో లేనిది కాగలించుకుంటే వస్తుందా?

చింతా—ఏమీ? నేను నిన్నేమన్నాను? దాసి యింట్లో లేదు—నేను భోజనానికి కుర్చున్నాను, అందుకోసము తలుపు తీయడమునకు జాల మైంది, ఈపాటిదానికే నీ మనసులో కోపాగ్ని రాత్రిఅంతా రగులుతూనే ఉండనా? శౌరవ మెక్కడ కలిసిన నీ వక్కడికిపోదువా? నేనిదివరలో చెప్పినాను-బాగా ఆలోచించుకో.

దాసి—నా దొకమాట- ఆడవాల్లిట్లు వీధిలో పడడము అన్యాయము.

చింతా—నీనెత్తి! నేను జలకమాడ వచ్చితిని-నన్నెందుకు నిందిస్తావు? ప్రొద్దుటనుండి ఇక్కడ హాయిగా ఉన్నాడు. అతనికేమి? ఏమయినాదో అని నేను చస్తూ ఉన్నాను. ఒక మూటైనా కనిపించలేదు!

దాసి—అయ్యా! ఇదన్యాయము కాదా? ఆడది, చిక్కిఉంది, ఆమెగతి “తానుండి తనతల్లి గొడ్డా” లన్నట్లుంది.

బిల్వ—చింతామణీ, నిన్ను చూస్తే నాకు విచారముగా నుంది.

చింతా—అయితే కోపముపడక తిన్నగా ఇంటికి వద.

బిల్వ—ఇప్పుడు రాను. నేడు మాతండ్రి తద్దినము.
వేళ మీరుతూన్నది.

చింతా—అట్టేన ఆలస్య మెందుకు? కోపములేదని చెప్పి ఇంటికిపో.

బిల్వ—ఊ, కోపమెందుకు?

చింతా—అలాగు కాదు. ఇటు విను. ఇప్పటికే పొద్దెక్కింది. “నాకుకోపములేదు” అని నీవనేదాకా నిన్ను పోనీయను.

బిల్వ—నాకు కోపము లేదు.

చింతా—నరే, ఇక నింటికి పో, నేను స్నానానికి పోతాను; త్వరగా ఏరు దాటు-సాయంకాలము వత్తువా?—
కాదు, కాదు-నే డేరు దాటరాదు కదా?

బిల్వ—అట్టేన నన్నెట్లు రమ్మంటావు?

చింతా—నేడొద్దు - రేపుదయము రా - రాకుంటే ఒట్టు నుమా!

బిల్వ—రేపేలాగు రాగలను?

చింతా—చూచినావా దానీ నీ డేదారుడు! నేడు పోతున్నాడు, ఈరాత్రి కంట పడడు, రేపుదయమైనా రా జాలడట!...కోపమే లేదట? కోపము నాకులేదు, ఉన్నమాట అన్నాను.

బిల్వ—ప్రొద్దుటే ఎట్లు రాగలను? కోపముతోనన్న

మాటా ఇది? పనిపాటు లుండవా?

చింతా—అదంతా నాకు తెలియదు, రేపు గాకుంటే
బట్టు వేస్తున్నాను-నన్ను చంపుకొన్నట్టే.

బిల్వ—అలాగే వస్తానులే.

చంతా—వస్తానులే కాదు, రేపు మధ్యాహ్నము
నడికి నీ విక్కడికి రాకుంటే మీయింటికి నేనే వస్తాను.

బిల్వ—తప్పకుండా వస్తానని చెప్పడ మేలాగు?...
(పోవును)

(పోవును)

బిచ్చ—అయ్యా, బావనయ్యా, నాకిస్తానన్న దేదీ?

(పోవును)

దాసి—కోవము తగ్గిందని తెలిసీ ఇంటి కెందుకు
తీసుకొని పోలేదూ?

చింతా—తండ్రిశ్రాద్ధము పెట్టుకోవద్దా! ఇంటికి కొని
పోతే ఏలాగు?... ఈరాత్రికి పీనివీడ వదలింది... అబ్బబ్బ...
నాకు కైదే కదా? కొంగు వదలడే, ఎటూ కదలనీయదు...
రాత్రి అంతా గుసగుసలే! తలాలేదు తోకాలేదు...నిన్ను
వలచినాను, చిన్ను వలచినాను, అని ఒకటే రోకలిపాట!
వలచి నన్ను కొన్నాడా?... అదిగో చూడు, మళ్ళీ వస్తు
న్నాడు! (బిల్వమంగళుడు వచ్చును.)

బిల్వ—ఈరాత్రి నేను రాను, నా బట్టలు జాగ్రత్త
సుమా!

చింతా—విన్నావా దాసీ, బట్టలు వీధిలో పార

వేయుదునా?

బిల్వ—అంతదానవు . కనుకనే చెప్పుతూన్నాను.
(పోయివచ్చి) చూడు-చిలక, గోరింకపిల్లలకు కందిగింజ శనగ
గింజ మేతపెట్టు (పోయివచ్చి) నీళ్ళిమ్మా, లేకుంటే గొంతు
కార్చుకొని పోతుంది.

చింతా—మేతా నీళ్లూ పెట్టవలెనేమి ! గొంతుక
పిసిగి గోతిలో పెట్టెదను, లేదా మెడనులిమి మింట నెగుర
గొట్టెదను.

బిల్వ—అబ్బో! నీ వంతదానవే! కనుకనే చెప్పుతూ
న్నాను. అవి మాటలాడితే ఆడనీ.

చింతా—చాదస్తవు బాపడా, ఇంటికి పో-శ్రాద్ధము
పెట్టవలె నంటివే! తిండెప్పుడు తింటావు? ప్రొద్దెక్కింది
పోవయ్యా.

బిల్వ—ఇదిగో పోతున్నాను. (తిరిగివచ్చి) చెప్పమరచి
నాను, లేడిపిల్లకు గడ్డివేసి, కొమ్ము కర్రకి కొట్టుకోకుండా
కట్టు, జొరావరిచేస్తే కోవగించకు, నేనుపోయివస్తాను.

చింతా—అనడమే కాని ఆచరణము లేదే ! నాకు
స్నానానికి వేళయింది. రేపుదయము వత్తువా?

బిల్వ—చూదాము లే...

— రెండో రంగము —

(బిచ్చగాడు, సాధువు)

బిచ్చ—సరేకాని ముం దీమాట చెప్పండి, మీ రప రాధపరిశోధకులు కారుకదా?

సాధు—శివశివా! ఎంతమాట! నాపూర్వోత్తరము విను-నేను మొదట నవాబుకొలువులో నుంటిని, నాపేరు రామకుమారుడు. ఇది కలికాలము కదా! అధర్మభీతి గల వాని కావదలు మెండు. నేను కొంతధనము దొంగిలించినా నని నాపై దావా తెచ్చినవెంటనే నాకు వైరాగ్య ముద యించి కాశికి పోగా, అక్కడ నాపూర్వభవపుణ్యవిశేషము వల్ల నాకొక గురువు లభించెను-అతడు సిద్ధుడు-పండ్రెండేండ్లు నన్ను తన సుతునివలె చూస్తూ నా కుపదేశించెను.

బిచ్చ—సాతు దొంగిలించినందుకు పోలీసువాళ్ళు పట్టుకోలేదా?

సాధు—శివశివా! నేనేమి? దొంగలాడడమేమి! ఎవరో కిట్టనివా ల్భీకినదంతి పుట్టించినారు.

బిచ్చ—అయితే పోలీసువాళ్ళు మిమ్మేమీ చేయ లేదా?

సాధు—“యతో ధర్మ స్తతో జయః”, దైవకృపవల్ల ప్రమాద మేమీ ఘటిల్ల లేదు.

బిచ్చ—మీ రదృష్టవంతులు! నేను మరుగుదొడ్డిలో

దాగున్నా నన్ను బయటికిఁజేసినారు!

సాధు—నాగురువుగారి కృపవల్ల యోగశాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రము, చికిత్సాశాస్త్రము మొదలయినవాటి నభ్యసించినాను. ఎప్పుడూ జగత్ జేమంకరములైన కార్యములే చేస్తూందును, నిన్ను శిష్యునిగా నొనర్చుకోవలెనని ఉన్నది; నీవు త్యాగివలె నున్నావు. నీచరిత మెట్టిదో వినవలెనని ఉంది, చెప్పుము.

బిచ్చ—మీ రపరాధపరిశోధకులు గారని నాకు నమ్మకము ఇప్పటికి చిక్కింది. అందరి తల్పవాతా ఒకతీరున నుండదు. నేను చిన్నప్పుడు మత్తువస్తువులు నేవించి యిల్లు గుల్లచేసి తుదకు కడుపుజరుగక బంగారుపూత పూసిన గిన్నె దొంగిలించి దానివల్ల ఒకమాసము హాయిగా గడిపినాను. నేనూ కాళికిపోయి ఒకపూజారి తల్పపై నున్న బంగారు వస్తువు దొంగిలించినాను.

సాధు—సరిపోయింది. నాకు తగిన శిష్యుడవే!

బిచ్చ—మీదయవల్ల ఎట్టి వనైనా పట్టుబట్టి సాధించ గలను, కాని ఒక చుక్కంది. నేనెక్కడ కనబడితే అక్కడ పట్టుకొమ్మని గవర్నమెంటువారి వారు ముంది.

సాధు—దానికొక ఉపాయముంది; జడలు ధరించి ఎర్రశాతీలు గట్టి ఒళ్ళంతా విభూతి పూసుకుంటేసరి.

బిచ్చ—ఆవేషముతోనే నేకు దొంగిలించినది. అందుచేత జడలు కత్తిరించవలసి వచ్చింది.

సాధు—నావద్దనుంటే నీకు భయము లేదు. అంత
ధానవిద్యచేత నీన్న దాచగలను.

బిచ్చ—అందుకే మీరదృష్టవంతు లున్నాను. పోలీసు
వాళ్ళ కళ్ళు సూక్ష్మగ్రాహ్యములు. నీట్లో దాగుకొన్నా
జాడదీసి అవి దొంగని బైట కీడ్చగలవు.

సాధు—నాదగ్గర నుంటే నీకు భయ మనవసరము.

బిచ్చ—సరే-ఈ వినోద మెన్నాళ్ళో! ఇందు దొన
గేమి?...అయ్యా, మీరు మాటలాడుతారా, లేక మాన
ముద్ర వహిస్తారా?

సాధు—యోగ్యులతోమాత్రమే మాటలాడడము.

బిచ్చ—జ్ఞానపత్రి సేవిస్తారా?

సాధు—అప్పుడప్పుడు మోతాదుగా.

బిచ్చ—మీ కష్టాంగసిద్ధి యెందా?

సాధు—అది వరమరహస్యము.

బిచ్చ—వచ్చినవా శ్లందరినీ యాంచితురా, లేక
యిచ్చవచ్చిన వాళ్ళనే అడుగుదురా?

సాధు—హో మకుండము ముందుంటుంది-ఇష్టమున్న
వా శ్లేషైనా ఇచ్చెదరు.

బిచ్చ—సరే-మీ యాశ్రమ మెక్కడ?

సాధు—గుడిగాని గుండముకానీ చూసుకోవలెను.

బిచ్చ—సరే-వంతులు పంపక మేలాగు?

సాధు—నాకు కుటుంబ ముంది, వాళ్ళకి నెలకి పది

హేనురూపాయిలు పంపించవలెను. మాలమ్మ, నాభార్య, ఇద్దరుపిల్లలూ ఉన్నారు. 'వాళ్ళభర్తలు పోగా మిగిలినదానిలో నాకు పదివంతులు, తక్కి నవి నీవి.

బిచ్చ—మీకు సాధువుల మర్యాద తెలియనట్లుంది. శిష్యునికీ గురువుకూ భాగము సమానము కావలెను.

సాధు—దాని కేమిలే-నీవు నాకు శిష్యుడవైన చాలు. నీకుతోచిన గురుదక్షిణ మాకడ్చిస్తూ ఉండు.

బిచ్చ—అదీ మేలైనమాట!

సాధు—నేటిరాత్రి చిన్నపని ఉంది.

బిచ్చ—నాకుకూడా కొంచెము పనిఉంది.

సాధు—ఒకరైయింటికి నేను పోవలెను.

బిచ్చ—నేనుకూడా ఒకచోటికి పోవలెను.

సాధు—అద్దరినా?

బిచ్చ—చురేమీ?

సాధు—నరే-నేడే దానిని ముగించుకో-

(పిచ్చిది పాడుతూ వచ్చును)

సింహేంద్రమధ్యమరాగము—(నతజన పరిపాలయ-వరున)

ఎటునుందువో-ఎరుగనునీ - విటురాగదే-మాలమ్మ

కటకట పల్కురాదానే-నిటుల మొరలనిడుచుబిల్వ || నెట||

పోనీ నాయనను పిల్తునా? అబ్బబ్బా, ఎవరూ పల్కురు-
పాషాణి తల్లి పాషాణమే కదా?—అమ్మా, అమ్మా-ఒక్క-
సారి కంటపడవా?

సాధు—ఆహా! ఏమి మధుర గానము!

బిచ్చ—నీ వెవతెవు? ఎటు పోతున్నావు?

పిచ్చి—నేనా—వెరిదాని కూతురిని-పిచ్చిదానిని—

బిచ్చ—నీకు పెళ్ళి అయిందా?

పిచ్చి—ఆహా! పిచ్చివానికి నన్నిచ్చినారు! (పోవును)

సాధు—దీనిని పట్టుకో-చక్కగా పాడుతుంది.

బిచ్చ—మనపని బాగానే సాగుతుంది.

సాధు—నీకు కూడా అష్టాంగసిద్ధి అలవడునే!

బిచ్చ—అలాగైతే నేనింకోశిష్యుని పెదకుకోవలెను—

—, మూడో రంగము :—

(బిల్వమంగళుడు శ్రాద్ధముపెట్టుచుండ పురోహితుడు

మంత్రము చెప్పుచుండును)

బిల్వ—ఇదిగో మీకీ స్వయంపాకము పితృప్రీతికై
ఇస్తున్నాను. సూర్యాస్తమయము కాబోతూన్నది, మీ మం
త్రము ముగిసేటట్టు లేదు.

పురో—అలస్యము మీదే-మీబోటి యజమాను
లిద్దరు దొరికితే ఇక మా జరుగుబాటు కేమిగొడవ? నిమం
త్రములైన బ్రాహ్మణులు ఉపవాసముచేత సుక్కినారు.

బిల్వ—నేను వడ్రపోపేతముగా భోజనము చేస్తినా?

పురో—మీరు వైదికకర్మల నిట్లాచరిస్తే మిమ్మల్ని
వెలివేస్తారు.

బిల్వ—కోపపడకండి, తోనికి పోయి సమారాధన

సరిగా జరుగుతున్నదో లేదో చూడండి. రామా!

(అతడు వచ్చును)

వడ్డన వాళ్ళ నిటు రమ్మను — (అతడుపోయి వచ్చి)

రాము—అయ్యా వడ్డనయింది-వడ్డన వాళ్ళు వస్తూ
న్నారు.

బిల్వ—సరే, నీవుపోయి అయిదు గిన్నెలలో అన్ని
పదార్థములూ ఉంచుమను. అయ్యా-మీరు దయచేయండి-
జీవతార్చన పెట్టెలో పనికి గొనిపోండి, రామా, నీవు వెళ్ళు.
పురో—అబ్బో? ఇంత తెలివియున్నదా? (ఇద్దరూ
పోదురు)

బిల్వ—అయిదు చాలునా? ఏదీ,— చింతామణి,
దాసి--యిద్దరు-దాసి కోముసలమ్మ, చింతామణి కొకరై---
నాకొకటి- ఐదు—నే నక్కడే తింటాను—అబ్బా! పళ్ళి
మాన మేఘావరణ ముందే! గాలివాన వచ్చునేమో?... ఏమి
యురుములు, ఏమి మెరుపులు! (రాముడు వచ్చును)

రాము—అయ్యా! బ్రాహ్మణులకు వడ్డించిన అన్న
ములో ధూళిపడ్డదని వాళ్ళు లేచిపోతామంటున్నారు.

బిల్వ—దానికి నేనేమి చేయగలను?—ఐదు గిన్నెలూ
సిద్ధమైనవా? వాటిని పడవల రేవుకి చేర్పించు-నేను దొడ్డిలోకి
పోతాననే మిష పెట్టి బయటికి దాటుతాను. నన్ను గురించి ఎవ
రైనా అడుగుతే జ్వరము వచ్చిందని చెప్పు—వీ డెవడు?
(గుమస్తా వచ్చును).

గుమా—బ్రాహ్మణులు భోజనము చేస్తూన్నారు,
కుంభవృష్టి కురుస్తున్నది—గామా, ఇక్కడెందుకున్నావు?
బిల్వ—వాని కిట పనిఉంది-నీవు లోనికిపోయి సమా
రాధన చూడు.

గుమా—సమారాధన వర్షముచేత నాగింది.

బిల్వ—సరే—నాకు నూరురూపాయాలు కావలెను,
ఏలాగైనా జాగ్రత్తపెట్టు-తెలిసిందా?

గుమా—సామేదీ! ఇల్లు తాకట్టు పెట్టవలెను.

బిల్వ—ఏలాగైనా సరే.

గుమా—నేను లోనికి పోతాను. కొంచె మాగండి.

బిల్వ—త్వరలో సొమ్ము జాగ్రత్తపెట్టు-లేకుంటే ఫల
మనుభవిస్తావు సుమా!

గుమా—అలాగే-ఇక నీకొలుపునకు నీళ్ళొదులుకో
వలెను.

బిల్వ—ఏమి వాస! బయటపడకుంటే పడవ దొర
కడు—ఎంత ఖర్చైనా అద్దరి చేరవలెను—(పోవును)

రాము—ఇదిగో తాళముచెవి, ఇక్కడే ఉంది. మతి
లే దీయనకు. నాకు జీతమురాళ్ళు ముట్టనే లేదు. సాధ్యమై
నంత చేజిక్కించుకొనవలెను. విసిరినమ్మకి బొక్కిందే కూలి.

—! నాల్గో రంగము !—

(శ్మశానములో నొక చితివక్క పిచ్చిది కూర్చుండగా బిల్వ|| వచ్చును.)

బిల్వ—ఇక్కడికి రెండుకోసుల దూరాన ఇంకో రే వుంది, అక్కడ జాలరెవాళ్ళ పడవలో చిన్ననావలో ఉండక మానవు. అంతదూరము పోనక్కర లేకుండా ఇక్కడే తెప్ప గాని, లేక దుంగగాని, దొరికితే బాగుండును. విడిచేతుల నీడడము కష్టము. ఈచుట్టుపక్కల వెదకుతాను. అబ్బా! ఆకాశము చిల్లిపడ్డట్టు ముసలధారావృష్టి! ఇంద్రునికి కోపము వచ్చింది కాబోలు?... నేను రాకపోతే తాను వస్తానంది, పాపము, అద్దరి నది నావలె నడుస్తూంటుంది... హా! ప్రాణేశ్వరీ! మనమిద్దరమూ చక్రవాకమిధునములాగు విరహావ్యధ ననుభవిస్తూన్నాము కదా? మనల ఈయేరు ఎడబావుతూన్నది. ... ఈతుప్పచాటున వెలుగేమి? చితిమంట ఏమో? కాలమను నది కలకాలమూ పారుతూనే ఉండును. ఒకర్నికై కనిపెట్టు కొని యుండక దానితోవ నది పోతూండును... నా కాకలి చేత ప్రాణములు పోవునట్లున్నవి... తుపాను పట్టినట్లుంది. పిశాచములు పోరునట్లు మేఘములు గర్జించుతూన్నవి. ప్రాణమూ, నీవు తుచ్చమని భావించియుండును గాని చింతామణి దర్శనమునకు వెలియకాదును కదా అని వెరచుతూన్నాను... ఏమి చేయుదును?... దాని ప్రాణాలూ ఇట్లే ఉండును, కాని ఆడది, అబల.. ఏమిచేయగలదు? లేకుంటే ఏరుచాటి నన్ను

బిగియార కాగలించి ఏడ్చి నిష్ఠురము లాడదా? చింతామణి నాది, నేను దానివాడిని. నాప్రాణములు నావికాపు-చింతా మణిని. దానికి నాపై నెంతప్రీతి!...ఏమి చేయడానికి తోచ దు, ఏరు చాటడ మేలాగు? ప్రవాహ మతితీవ్రముగా సుంది. ఈశ్వశానములో ఏదైన దుంగ దొరకదా? (ముందునడిచి పిచ్చిదానిని చూచి) ఇదేమి భూతమా, పిశాచమా?... పిశాచమే! శవములను కాల్చుకొనితింటూన్నది. దీనిపనుస్సు కరిగితే న న్నావలియొడ్డు చేర్చగలదు. నేను బ్రతికియున్నా నాప్రాణములు కుదుట లేవు. దీనిచేతిలోపడితే చావుతప్పదు. కానీ, పల్కరించి చూస్తాను...ఓసీ! నిన్ను పోడశోపచార ములతోను ఆరాధిస్తాను, అద్దరిని నన్ను చేర్చగలవా? తల్లీ! దయజూపి ధర్మము కట్టుకో-చింతామణికై నాచిత్తము తత్తర పడుతూన్నది.

పిచ్చి—ఏది ఏది చింతామణి? ! ఎక్కడికి నేగినది?

మెడనున్న మణిహారము ! వెడగువోలె కాటనుంటి, ఆమె యెచటి కేగినదో? ! అద్రిగుహల జేరినదా?

అడవిలోని కేగినదా? ! అక్కడనే నిల్చినదా?

ఏడ నాకు దోచదాయె ! ఏల బ్రతుకునాస యింక?

దేశదేశములను తిరిగి ! దేహమెల్ల బూదియలిమి, కడుపుమంట నార్చగాను ! కడునడివడుచుంటి నేను; పిడుగువడగ నుగముచాచి ! చిడిముడి హృదయమున దోచి, అన్నిచోటులను జూచి ! అన్నిదుఃఖముల చాచి,

హృదయము తల్లడమండ ! ఎద నాసలు వడి పింద,
చిత్తకమలముకు హేళి ! హత్తియుండు వనపాళి

రాదె సైకతశ్రోణి ! ఏది? యేది? చింతామణి?

బిల్వ—(నవ్వి) ఇ దెవతె? చింతామణి నెందుకు
పిలుస్తూన్నది?... ఇది భూతము కాదు, మానవగణములోనిదే?
పిచ్చిదానివలెనుంది. నీవెవతెవు? చింతామణి నీ కేమవుతుంది?

పిచ్చి—చింతామణి నాది. పేరుపెట్టి పిలువకూడదు—
సిగ్గు కాదా?

బిల్వ—అది ఆడదాని పేరు కాదా?

పిచ్చి—చింతామణియే నాదు ! చిన్నారిచిలుక

ముక్తకేశిని అయ్యు ! ముద్దుల కిరవు

కలుముల యిల్లాలు ! కట్టదు బట్ట;

వరమిచ్చి వెతదీర్చు ! వరశుభమూర్తి

సంతతంబును నామె ! శవముపై నాడు;

రేపల్లెవాడలో ! వ్రేవేలందులకు

వేణునాదము తాను ! వినిపించు నెపుడు;

శిరమున జడలు నం ! బరములీ దిశలు

ఉండునొకప్పు డా ! పెండిమల మీద

తాండవమాడుచు ! తద్ధిమ్మియనుచు;

ప్రతిమయై ప్రేమయే ! ప్రభవింప నోవు:

రాసకేళులలోన ! రమియించుబాల,

ఉవిదలలోనెల్ల ! యుడుపతిరాణి,

వనమాల ధరియించి ! వలపులో జిక్కి,
 వనమాలి వెతకుచు ! వనిత తా స్రుక్కు
 పురుషుని ప్రకృతిని ! పోషించుచుండు
 వివరీతమగు రతి ! వేడ్క దోపగను.
 ఒక్కచో శవము వే ! రొక్కచో చపల,
 ఏకాకృతిగ నుండు ! నెదుజూచినను,
 కాలంపునియమముల్ ! గానరా వచట,
 లేదు హిల్లోలంబు ! లేదు కలకలము,
 నిమ్మకు తొక్కిన ! నీరంబువోలె
 నిశ్చలంబై దోచు ! నెచ్చట గనిన.
 మానసము వాక్కును ! గానంగలేవు,
 ఆది యంతము లేని ! యతులస్వరూప,
 రూపము న్నామము ! రోయలే రెవరు,
 గతమును భావియూ ! గానంగరావు,
 అంతయు ప్రకృతంబు ! వింత గొల్పెడును;
 చింతామణియె నాదు ! చిన్నారిచిల్క.

బిల్వ—నా చింతామణేనా? ఇన్ని దినాలనుండి ఆమె
 రూపసీమను గాంచలేకున్నాను. అది మువాళ్ళాననగోచర!
 ఎట్లు చేరగలను? ఏమిచేయుదును? చింతామణీ, చింతామణీ,
 ఇక్కడే నాప్రాణాలు విడువవలసివచ్చునా ఏమి? దైవమా!

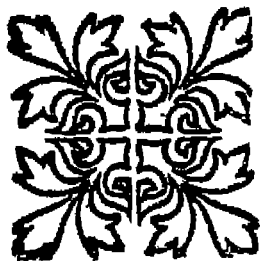
పిచ్చి—ప్రాణములు పోగలవా?... లేదులేదు. అవి
 పోవు-నీటిలో నురికినాను, -నీ రెండిపోయింది. అగ్నిలో పడ్డాను.

అగ్గిచల్లారింది... ఆహా! నామనోహరిణి ఎక్కడ నుందో? మన
మిద్దరమూ చెరియొకచోటా వెదకుదాము రా. అమ్మా!
అమ్మా! ఎక్కడ ఉన్నావు? ఇక్కడ అవతరించరాదా?

విల్వ—నిబిండాంధకారము, దిక్కు తోచదాయెను!
ప్రాణము పోజాలదన్న మాట నిజమే. అయ్యో! నాప్రాణము
పోతే చింతామణిని చూడడ మేలాగు? మేఘగర్జనమూ, నీకు
జడియను. నదీతరంగములారా! మీ కోలాహలముకు వెరవను.
దేహమూ! నీయందలి మమకారము విడిచినాను. చింతామణిని
గాంచకల్గుదునో లేదో అను సంశయము మాత్రముంది.
అదిలేకున్న నీ వొక నదివా? పిల్ల కాల్యపాటి ఉండవు-నముద్ర
మైనా చాటడానికి సిద్ధము-చింతామణీ, చింతామణీ!

పిచ్చి—చింతామణీ! నిన్ను గనగోరడము వృధా. పిచ్చి
దాననై ఇల్లు విడిచితిని-ఎంతవెదికినా కానరావు, ఎంతపిచ్చినా
పలుకవు-రాత్రి భయంకరమై యున్నది. అదిగో! నాపిచ్చివాడు!
మొగ మలాగే ఉంది. ప్రాణప్రియ చింతామణి ఒంటరిగా
నుంది-నేను పోయెదను. (పోవును)

విల్వ—నేనూ చింతామణిని గాంచెదను-చింతామణీ!
(నదిలో దుముకును)

రెండో అంకము

ఒకటో రంగము

(చింతామణియింటిలో సాధు బిచ్చగాడు)

సాధు—నీ కీయింటి వద్దనేనా పని?

బిచ్చ—బౌను-మాట యిచ్చినాను, దానిని మరతునా?

సాధు—పనేదో చెప్పు వింటాను.

బిచ్చ—చిన్న పనే. ఈయింటియజమాని తానిక్కడ లేనప్పు డిక్కడికి ఎవరెవరు వత్తురో చూడుమని నన్నంపినారు. ద్వారము దగ్గర ఉంటిని, వర్షము కురుస్తూంటే లోనికి వచ్చి నాను. స్త్రీ లితరుల వంచింపబోయి వారే వచ్చింపబడుదురు. నేను పరదేశినని కేక వేసినాను-అటుకులు, బెల్లము, పెరుగు, పెట్టినారు. నన్ను పోల్చినారేమో—“ఆమాడు మొగమే పంపించియుండు”నన్నారు. ఇల్లు ఎవరో తుడుస్తూఉంటే జల్లు కొట్టుతున్నదని కేక వేసితిని, ఈమూల నుండు మన్నారు. నీవు రాత్రి అంతా మేలుకొని యింటి వెందుచేత?

సాధు—నీవిటనున్నావని తెలుస్తే రెండుమాటలు నేర్పియుందును.

బిచ్చ—ఇప్పుడు నేర్పిన ప్రయోజనము లేదు. మేఘము లింకా విరియలేదు, మునుగుదన్ని మూడంకెవేసి నిద్రపోయెదను. శిష్యుడు చేయవలసినవని నే నెరుగుదును.

సాధు—దాసి యిటువస్తే నేనొక గొప్పసిద్ధుడ నని చెప్పు.

బిచ్చ—అలాగే-ఈ నానీతో వ్యవహారము సామాన్యముకాదు. నీమాట లిక్కడ సాగవు-అది కత్తికోతక తై. గురు శిష్యసంప్రదాయము చెల్లేటట్లులేదు. నీవు దానికి బోధించి నది నేనెరుగుదును. రాధాకృష్ణనాటక మూడవలెనని నీ యూహ-అది తెనిసినవాడను గనుక నీతో ఈ ప్రసంగ మెత్తినాను.

సాధు—నాశిష్యుడవని అను-అందు ప్రమాద మేమి?

బిచ్చ—నీవేషము గంభీరముగా నుండిగాని దానికి తగిన యోగ్యత నీకు లేదు. తెలివితక్కువ కాకుంటే తెల్ల వారిన తరువాత గురుశిష్యధర్మ మెందుకు? నిశీధమున నిష్ఠ యందున్నప్పుడు గురవేనమః యందును.

సాధు—నీవుపోయి పరుండు-నే నీదాసితో కొంత ముచ్చటించవలెను.

బిచ్చ—తెల్లవారిన పిమ్మట కూడదా? తత్పూర్వ మామె దర్శనమే దుర్లభము. పట్టెమంచముపై పరుండిన

వడువుకత్తె పైకముచూపితే పరుగెత్తివచ్చును గాని రుద్రాక్ష పేరుల చప్పుడు విని ఈవంక వచ్చునా? పాటపాడితే గాని నీకు పైకమబ్బదు. అందుచేతనే కాబోలు పిచ్చిదానిని చేజిక్కించుకొనయత్నించినావు-అది శ్మశానమునకు పారిపోయినది.

సాధు—వెరివాడా, నాకు కాదు, నీకని నేను చెప్పలేదా?

బిచ్చ—హరిహరీ! ఇది నేనెరుగను-నీవు వగకాడవు గనుక పిచ్చిదానిపై నాసపిడిచి దాసికొరకు తల్లడిల్లుతూన్నావు. నాదగ్గిర దాచకు-ఆవులిస్తే పేగులు లెక్కపెట్టేవాడను సుమా! ఈదాసి ఆడదైనా నూరుగురు మగవాళ్ళను చంపి పుట్టింది బాబూ! అదిగో బ్రహ్మరాక్షసిలాగు వస్తూన్నది-(పరుండును.)

(దాసివచ్చును)

దాసి—ఇద్దరు పెద్దమ్మ లిక్కడ చేరినారూ? తాళము పగులగొట్టి తొన దూరలేదు కదా!...వీళ్ళు దొంగలుకారు. ఓహో అయ్యగారు దయచేసినారా?

సాధు—వచ్చినాను.

దాసి—నేడు మాయజమానిగారు రానందున యజమానురాలివద్ద నుండవలసి వచ్చింది. ఇక్కడికి రావడము మాట మనస్సులో పెట్టుకొనే ఉంటిని-చిన్న కునుకు పట్టింది. పాపము మిమ్ము కష్టపెట్టినాను, పొగాకైనా తేలేదు-పొద్దు పోయినప్పటినుంచీ యిక్కడే ఉన్నాను. ఇంటికి పోలేదు-ఏమి చేయడానికీ తోచలేదు. దీపము వెలిగించి పొగాకు తెచ్చి అరుగు మీద కూర్చుండి మీయుపదేశము వింటాను... (పోబోవును)

బిచ్చ—చూచినావా దీని విశ్వాసము! తిరిగి వస్తానంది-నీవు నన్నెరిగినట్లు చానికి తెలియనీయకు-ఇద్దరినీ గెంటి వేయగలదు.

సాధు—పొగాకు కేమిలే-నీవుండు. నేను రామేశ్వరము, హరిద్వారము, నాసిక, పూరి చుట్టివచ్చినాను గాని నాకు నచ్చినవా ల్భృక్కడా కనబడలేదు.

దాసి—ఆమాట నిజమే. అట్టివాళ్ళు దొరకడము అలభ్యయోగమే. నాకిప్పటికి ఇరువైయొక్కసంవత్సరములు గడచినవి. ఆఁ. చైత్రమాసానికి పందొమ్మిది నిండినవి, నాకూ అట్టివాళ్ళు లభించలేదు.

సాధు—నీవుమాత్రము నాకు చక్కగా నచ్చినావు.

దాసి—గట్టిగా మాటలాడకు. ఇక్కడో బికారి యున్నాడు, వాడిచెవిని మనమాటలు పడితే మనకిద్దరికీ పొసగడము కష్టము.

సాధు—నీకు రాధాప్రేమతత్వ ముపదేశించ వలెనని నా కోరిక.

దాసి—మంచిమాటే.

సాధు—సావధానముగా విను. ఈ సంసారసాగరము దాటవలెను.

దాసి—బేను.

సాధు—దానికిముం దీవేశ్యావృత్తి మానవలెను, వెలయాలియై యుంట వెరికాదె?

దాసి—నాసంగతి నీవెరుగవు-పురుషుని చూడగానే గుణము పోల్చగలను. దేవతార్చనము చేయక నీరైనా తాగను. నాయం దనుగ్రహించి నాయింటికి వచ్చినవానిని నాధునిగా భావించి పరపురుషుని కన్నెత్తిచూడను. ఈరీతిగా ఇరువైరెండేళ్ళూ ఒక్కరిపోషణమందే కాలక్షేపము చేసినాను.

సాధు—నాభావము నీకనగతము కాలేదు-నే నుంచు కోవడముమాట ఎత్తలేదు-ప్రేమవిషయము పలుకుతున్నాను.

దాసి—కావచ్చును. ఆడదానను గనుక విశదముగా చెప్పినకాని బోధపడదు.

సాధు—అట్టే తే - రెండుమాటలలో తెల్పుతాను. నేను నిన్ను రాధగా చూచుకొంటాను, నీవు నన్ను కృష్ణుని గా నెంచుకో. పిదప నీకిష్టమువచ్చినట్లు చేసినా పాపముండదు... రాధ వవుతావా?

దాసి—మీమాట నాకు తెలియలేదు.

సాధు—రాసరసమయ్యివై నా రాధవు కా, నీకు ప్రణయకోపము వచ్చును, నీపాదములు పట్టి నే నలక తీర్చుతాను... నేను వేణుగానము చేసెదను, నీవు “ఏడీకృష్ణుడు? కృష్ణుడేడీ?” అని సొక్కిసాలసిసోలుతావు... తెలిసిందా?

దాసి—నీవు నన్ను పోషింపగల్గితే అన్ని ఆట లాడుతాను. కూటికీ గుడ్డకీ యిచ్చిన చాలును. పసుండడానికి పరువ క్కరలేదు, చాపైనాన రే-నగలు పెట్టినా మానినా ఏమీ అనను.

సాధు—నేను బ్రహ్మచారిని, సామంతుడను కాను.

ఒకటిరెండు విద్యలు మాత్రమే ఎరుగుదును, భస్మాలు చేస్తాను, బంగారము చేయగలను.

దాసి—బంగారము చేయగలవా ?

సాధు—శ్రీగురుకటాక్షమున ఆవిద్య నేను నేర్చగలిగితిని, నీ కుపదేశిస్తాను.

దాసి—అబ్బో! అలాగైతే నాబోటివాళ్ళను పది మందిని పోషించగలవు. (స్వ) నన్ను బుట్టలో వేయవలెనని చూస్తున్నాడు!

సాధు—ఆవిద్య నేర్చుకొన్నాను, ఇంతవరకూ ఎప్పుడూ చేయలేదు; గురువుగారు “బైరాగికి బంగారు మెందుక”ని నిషేధించినారు. ఆవిద్య ఇతరుల కుపదేశించుమనే గుర్వాజ్ఞ. నీవు నారాధవై తే నీకు నేర్పుతాను. సావత్సరము నా చెప్పు చేతలలో ఉంటే సకలవిద్యలూ ఉపదేశిస్తాను.

దాసి—(స్వ) నన్యాసికి సాత్తక్కరలేదు కాని సాని కావలెనట! వీడు టక్కరి లాగున్నాడు, ఇంటినుండి గెంటవలయును, లేకుంటే హాయిగా నిద్రపోనీయదు. (ప్ర) సరే, మీరు పొద్దుగుంకేసరికి రండి, నేను నిద్రపోవలెను. (బిచ్చగానితో) ఓరీ మొద్దా! నీవూ నడువు, నేను లోనికిపోవలెను, ఇద్దరూ దయచేయండి.

(గోడమీదనుండి బిల్వమంగళుడు దుముకును)

అయ్యోబాబో! దొంగరో! దొంగ! ఇల్లు దోపిడవును!
(లోపల, ఏమే, దానీ, ఏమిటాగోల?)

గావమ్మా! దీపము తేవమ్మా! ఏదో మూలుతూ
న్నట్లుంది.

(దీపము పట్టుకొని చింతామణి వచ్చును)

చింతా—ఏమిటే? ఏ మాగోల?

దాసి—(బిల్వ|| చూపి) చూడమ్మా-అయ్యగారు!

చింతా—నూడుముఖము మళ్ళీవచ్చిందా? ఇక నన్ను
కొరుక్కొని తింటాడు-అదేమి మూలుగుతున్నాడు?

దాసి—గోడమీదనుండి గెంతినారు, దెబ్బ తగి
లింది, ఇరుకు పట్టిందేమో?

చింతా—నామెడ కురిపోసినాడు-నా కేమి దిక్కు
దేవుడా?

బిల్వ—చింతామణీ-నీరు కొంచెము తే.

దాసి—బ్రతికి యున్నారమ్మా, భయము లేదు. తీవ
ముంది.

చింతా—రేకుంటే నాప్రాణాలు తీయడ మేలాగా?

దాసి—ఇటురా, చేతులుపట్టుకొని తీసుకొని పోదాము.

చింతా—ముందు లేవనెత్తి కూర్చోపెట్టు.

బిల్వ—దాసీ, నీవు నన్ను ముట్టకు, చింతామణీ!

కాగిలిచ్చి నన్నెత్తు.

చింతా—అఁ. దాసీ, ఎత్తవే-లే లెమ్ము, నేను
రావాలా?

దాసి—అయ్యా! నీకు బుద్ధి ఉందా?

చింతా—ఓసి, నీచిన్న తనము కూల! సంగతిగ్రహించ లేకపోయినావు-సాయంత్ర మా మొద్దును బంపినాడు, నే నెవడినైనా సరసుని పెట్టుకొన్నానేమో స్వయముగా చూడ వలెనని అర్ధరాత్రికి తానే దయచేసినాడు.

బిల్వ—చింతామణీ, నిజముగా నిన్నుచూడ వచ్చి నాను సుమా.

చింతా—(ముక్కు మూసుకొని) ఆబ్బా! ఈ దుర్గంధ మేమిటి? (ముగ్గురూ పోవుదురు)

బిల్వ—చూచినావా? ఎంత మూర్ఖుడవో. సంతకి సన్నజాజలు తెస్తారు, కాని చవిటిమన్ను తెస్తారా? ఇంకా ఆలోచనెందుకు? బయటికి పద, లేకుంటే చీపురుదెబ్బలు తప్పవు. నేనూ వత్తుచుకాని నాకింకా ఆశ పోలేదు. (దాసి వచ్చును)

దాసి—అబ్బే! అయ్యగారు ఒంటికేదో పూసుకొని రాలేదుకదా? ముక్కులో నరాలు కుళ్ళిపోతూన్నవి. శవము కంపు!

(చింతామణి వచ్చును)

చింతా—దాసీ, కుల్లిన మాంసమే! పురుగులు గుల గులలాడుతూన్నవి. వక్కంతా పాడైంది- ఇల్లంతా పాడు కంపు -ఏలాగు పోతుందో?

సాధు—దాసీమణీ, నేను పోనా?

చింతా—ఈశవ మెవడు? వీడినికూడా పంపినాడా?

దాసి—ఇంకా ఉన్నావా? ఒకసారి చెప్పితే విసబడలేదా?

సాధు—రే పొకసారి కంటపడుతావా?

దాసి—ఇప్పుడు దయచేయండి, రేపటిమాట ఆలోచింతాము. (సాధు పోవును)

బిచ్చ—ఏమమ్మా, యజమానురాలా, నేనుకూడా పోనా? నాకేమీ యివ్వవా?

చింతా—ఆఁ కొంచెముండు- ఏమి తల ఆడిస్తూన్నావు? అతనివెంటా రాలేదు, నన్ను చూడ వచ్చినానంటున్నావా; ఈజీవచ్ఛన మెందుకు వచ్చినాడు?—ఇంత గాలి వానలో ఏ రీతడ మేమి? శ్రాద్ధమూ లేదు గీర్థమూ, లేదు. సర్వాబద్ధమే! పిటియొడ్డునే ఎక్కడో దాగియుండెను—గోడ దాటడమేమి? గచ్చుగోడ నున్నగా ఉండి, దన్నూ లేదు దాపూలేదు.

(బిల్వమంగళుడు వచ్చును)

బిల్వ—చింతామణీ, నీవు తాడు జారవిడువ లేదా?

చింతా—విన్నావా? దాసీ, ఎవరికోసమో గోడమీది నుండి తాడు జారవిడిచినా నట! చూచినావా శేలి?

బిల్వ—హాస్యము కాదు, నీతోడు- నిజముగానే తాడు పట్టుకొని ఎక్కినాను.

చింతా—దాసీ, నీవు నాకన్న పెద్దదానవు- నీయెదుటనే చెప్పుతూన్నాను, ఇట్టిమాట లింక పడలేను. ఒక

రూపాయి యిమ్మంటే ఊరల్లా గోల ! లేకుంటే మరిపింతలు.
ఇల్లూ వాకిలీ తాకట్టు. నిచ్చెనవేసి గోడదాటి ఇంట్లో దూర
డము ! పైపెచ్చు మనస్సులో నాటే మాటలు !

బిల్వ—చింతామణి-నిచ్చెనపై నే నెక్కలేదు, తాడు
పట్టుకొనే ఎక్కినాను. నూరు రూపాయాలు జాగ్రత్తపెట్టు
మని గుమస్తాతో చెప్పినాను, ఎల్లుండి యిస్తాను.

చింతా—ఏదీ, తాడు ? చూపకుంటే చీపురు విరుగు
తుంది.

బిల్వ—రా, చూపెదను.

చింతా—రా, దాసి, చూచి వత్తాము. (పోవుదురు)

బిచ్చ—ఈనాడు నాగ్రహస్థితి బాగులేదు, రాత్రి
కూలి పోయింది, నిద్ర లే లాభము-నన్ను వీళ్లు సాక్ష్యము వేయ
లేదు, బతికినాను. న్యాయాధిపతే విచారణకర్త ! ఆమెమాట
నిజమే, ఈరాత్రివేళ నది దాటడ మేమిటి ! అంతా గోల
లాగుంది—ప్రేమ యిలాటిదే కాబోలు ! దూరాన ఉండి
అంతా చూస్తాను.

—, రెండో రంగము, —

(గోడమీద పాము- బిల్వ॥, చింతా॥, దాసి, బిచ్చగాడు.)

బిల్వ—అదిగో చూడు, తాడు వేలాడుతూన్నది.

చింతా—ఏదీ! (గోడదగ్గరకు పోయి) అమ్మో!

ఎంత పామో! కొండనా గేమో?

బిచ్చ—బౌనండ్లో, సర్పము తల గోతిలోకి దూర్చిం దంటే తోకపట్టి ఎంతలాగినా ఊడిరాదు. భయము వేయ లేదు కాబోలు! మంచి తాడే దొరికింది! (స్వ) ఇతడే దొంగైతే సప్తస్రాకారాలు దాటి సొత్తు కొనిపోవును కదా!

దాసి—వలపన్న నిట్టిది! ఇతడు నామనసుకి నచ్చి నాడు, ఇతరులయం దిట్టిప్రేమ యుండునా?... కొట్టు, చీపు రుతో కొట్టుతానన్నా వే!

చింతా—ఈ కాలసర్పమును వట్టుకొని గోడ దాటి నావా? భయము లేకపోయిందా బాపనయ్యా? అదేమి ఎర్ర బారి చూస్తున్నావు?

బిచ్చ—చింతామణీ, నిన్నే చూస్తున్నాను.

చింతా—ఏమి టాచూచేది? నేనేమి కొత్తసాగినా?

బిచ్చ—నీకుందమూ చందమూ.

చింతా—నది నెట్లు దాటగల్గినావు?

బిచ్చ—ఈదగల్గుదునని నదిలో దుమికినని. మధ్యకు వచ్చేసరికి తుపానురేగి ఊపిరి సలిపిందికాదు. ఒకదుంగ నా దరికి కొట్టుకొని వచ్చింది!

చింతా—ఈ కంపేలాగు వచ్చింది?

బిచ్చ—అదేమో నాకు తెలియదు.

చింతా—తోక పట్టుకుంటే పాము కాటువేయలేదా?

బిచ్చ—చింతామణీ-ఆశ్చర్యకరము నీవెరుగవు-తెలిసి

యంటే ప్రాణ మతితుచ్చమసిపించును, పామునకూ, తాడు కీభేద ముండదు.

చింతా—నీకు మైమరుపు కలిగిందా? పిచ్చి పట్టిందా?

బిల్వ—నీకు ప్రేమమహత్వ మావంతైనా తెలియదు, కాని అతిసుందరివి! లోకమోహినివి!

చింతా—రెప్ప వ్యాక చూస్తూన్నా వేమి?

బిల్వ—నామాట నిజమానో కాదో చూస్తూన్నాను. నాకు మతిలేదని నీ విదివరకే గ్రహించియుండవలసినది. నీవు హాయిగా నిద్రపోతూ ఉంటే నేను నీముఖమే చూస్తూ ఉంటాను. నీ వూపిరి విడిచేటప్పుడు దశదిశలూ నాకు శూన్య ములై తోచును. నీవు కంట నీరు పెట్టితే నాగుండెలో శూల ముగుచ్చిన ట్లుండును. ఇది నీవెరుగవా? నాకు పిచ్చి పట్టకేమి? నానర్వన్యమూ ఋణగ్రస్త మయింది, అది నేను లెక్క చేయ లేదు నిందమాత్రమే నా కాభరణ మయింది. నామాటలన్నీ నిజమని ఇప్పుడైనా తెలిసిందా? (పామును చూచి) నాకు మతి లేదనడాని కిదే దృష్టాంతము. నేను వెర్రివాడనే కాని, చింతా మణీ, నీవు అసమానసౌందర్యఖినివి! నిరుపమాన రూప సుందరివి!

చింతా—సరిపోయింది-ఏమంటివి?

బిల్వ—నీ ప్రతిమ మనోహరిణివి. లేకున్న ఇన్ని దినాలు నిన్ను పూజింతునా! నీవు దేవివా, రాక్షసివా అని సంశయిస్తూన్నాను. దేవివైతే నామనోవ్యధ నెరుగగల్గుదువు.

నీవు రాక్షసివే, కాని కమనీయగాత్రపు, కాంచనమూర్తివి.

చింతా—దుంగపై ఈదినా నంటివే, ఏదీ దానిని
చూపు.

బిల్వ—ఇంకా అపనమ్మక మే! రా, పోదాము.

—, మూడో రంగము —

(సదీకూలము-శవము పడియుండును,

బిల్వ, చింతా, దాసియు వత్తురు.)

(బాటసారులు పాడుతూ పోవుదురు)

మాయగా-జన్మము-మాయరా-పరికించిచూడగ ||మా||

మాయరా కాంచనము గావిన-కాయ మిది క్షణభంగురము

హేయమని-సర్వభోగంబుల-రోయుటే భద్రమని తెలియర||మా||

కాలచక్రము నిల్వబోదుర-కాంచబోవు గతించు నిముసము

కాంతలను కనకంబువీడుము-కాపు చు క్తికిసాధనములవి||మా||

సారము లేనట్టి సం-సారమనుచీకటిని నీకెట

దారితోచదు తెన్నుదోచదు-వారిజాతునిగొల్వకుండిస||మా||

వార కాంతల మోహవిభ్రమ-వాగురులలో చిక్కబోకుము

వారిహృదయము ప్రేమశూన్యము-వారిమాటలుబూటకములే||

బిల్వ—నిజము-సర్వమూ మాయ! ఈవిపులబ్రహ్మాండ

ముందు “నాది” అనదగిన దేదీ కానరాదు. ఎవరైకోసము

నదిలో సర్ధరాత్రి ఉరికితినో అదే నాదికాదు! ఎక్కడైనా

ఏదేనా “నాని” అనడగింది ఉన్న దేమో చూస్తాను.

చింతా—ఓహో! ఏమి యీ నదీకోలాహలము!
సముద్రములాగు ఓరు పెట్టుతూన్నది, దేశమంతా ముంచే
లాగుంది!... ఇందులో ఉరికినావా?... ఏమి తెగువ!... ఏదీ
దుంగ? ఎక్కడ పెట్టినావు?

బిల్వ—అదిగో! (శవము చూపును)

చింతా—ఇదా? అబ్బే! కుళ్ళిన శవము!... నీమాట
లన్నీ నిజము, నాకు నమ్మకము వుట్టింది... నీకు తప్పకుండా
మకిపోయింది! రోత తేకపోయింది! సిగ్గులేదు, లగ్గులేదు;
బిడియములేదు, భీతిలేదు. తా డనుకొని తాచుపాము పట్టు
కొన్నావు, కర్రయని శవము కాగలిచినావు!... నే నిదివరలో
ఒకమాట విన్నాను, నేటి కది నిజమయింది... నీచిత్తము
వేశ్యనగు నామీద లగ్నముచేయక హరిపాదపద్మములందు
ఏకాత్మముగా లగ్నము చేసితివా, అది సార్థకమైయుండును.
ని నేమందును? అర్ధనిశీధమున ఘోరమైన తుపానులో నిండు
నదిలో నుమికి, శవముపై ఈదుకొని వచ్చినావు! ఇది విన
గానే ఒళ్ళు గగ్గరుపొడుస్తూన్నది. ఇంతేకాక పాము పట్టు
కొని గోడ దాటినావు! ఇదంతా భ్రమ అనుకొన్నాను. ఇదే
భ్రమ ఏతే ఇక ప్రమ ఎటువంటిది? ఏమి ధైర్యము! ఏమి
తెగువ!... నీచిత్తవృత్తి చూస్తే నాకేమీ పాలుపోలేదు.

బిల్వ—ఇంతే!

పురుషశరీరంబు- బుద్బుదము చూడ

నీటను పెరుగును-నీటనే కుళ్లు

కుక్కలు నక్కలూ-కొరికి పీకెడుచు,

అనలానభస్మమై-యనిలాన నెగయు,

ఇదె నాతి, దానికి-నీగతియె యబ్బు;

సర్వస్పృష్టియు జూడ తుణభంగురంబు.

అక్కటా!-ఎవరికై ప్రాణంబు లిడుచుంటి నేనె

వ్వరికినై యీశవ-పరిరంభణంబు?

కొగిలించితి బిగ్గ-గాలి నే నయ్యయ్యె

ఇది యువయా? లేక ఇది ఛాయ యేము?

మిథ్య నమస్తంబు! మిథ్యయే! మిథ్య!

నిబిడాంధకారంబు నీక్షించుచుంటి.

ఎవరివాడను నేను? ఎయ్యది నాది?

ఇట్టి తాపము సైప-నేల నేనిట్లు?

ఛాయామహావాయు-సౌధసౌధముల

తోచక నేనిట్లు-తోవ దొక్కితిని.

ఎవడొకొ నావాడు? ఎయ్యది నాది?

కానరా వదియేల? కడగి యెవరైన

ఆర్చిన నాజ్వాల- నసువు లర్పింతు.

హేయంబు సంసార-మిది చివుకుకర!

ఆనుకొనుటకు ప్రేమ-కాధారమేది?

ఏడ ప్రేమనుహాబ్ధి-ఏడ దోచడుగ;

ప్రాణప్రవాహిని-పడుచోటు గాన.

బుట్టినదాదియూ-పొడగాంచనైతి
నాత్మీయమనదగు-నర్థ మొక్కటియు.

ఏడబోవుదు నేను? నెయ్యెడ గాంతు?
గాఢాంధకారంబు-గనరాదు దారి

భవిజూవు నెన్నాడు-భాయ విరియగను?
ఆత్మీయుడగువాని-నరయ బోవుదును
లోకమంతా తిరిగి-కేక వేయుచును.

(పిచ్చిది పాడుతూ వచ్చును)

(తోడి గాగము... "పట్టువిడువబోడు" వరుస)

పట్టువిడిచిపోడు-నా చెయి ||ప||

ఎట్టులనేగిన నావెన్న నె పడు

కొట్టితిట్టినను, కొందల మొందడు ||ప||

సంతస మొంద నే-చింతనుతొలగును,

చింతించిన నే - చింతనుగూలును;

ఎంతయాదరము కలదొకొయనొవరీ-

క్షీంతును నాదగురత్న మల్లదిగో ||ప||

నత్యానత్యములను బోధించు,

నిత్యానిత్యములను చూపించు;

అత్యాదరమున నెడప్రేమించు,

భృత్యకోటికిని ముక్తికొనంగును ||ప||

చింతా—ఆహా ! ఏమి మధురగానము !

బిల్వ—నావా రెవ్వరూ లేరా? ఉన్నారు, లేకేమి? అంధకారమున సరయలేకున్నాను. ఉన్నారు, నాదగ్గరే ఉన్నారు. లేకుంటే, దుర్వారతరంగిణీమధ్యమున శవమును జారవిడిచిన దెవరు? త్వేళవహ్నియైన కుండలి కరవకుండా నన్ను కాచినవా రెవరు?—నావారు లేరని అన్నవా రెవరు? ఇప్పుడు నాతో ఆత్మీయుడను అని చెప్పినవా రెవరు?...నీ వెవడవు? నీరూపమెట్టిది? నీ వతిసుందరమూర్తివి! ఒక్క సారి కంటపడవా? పోనీ ఎక్కడ నుందువో చెప్పు...నా ప్రాణాలు పోతూన్నవి...నాదగ్గరనే ఉన్నావు; నేనంధుడను కావున కాంచలేకున్నాను. నాకళ్ళు విప్పేవా రేరీ?...నే నెక్కడికి పోవుదును?...(పోవును)

చింతా—ఎక్కడికో పోతూన్నాడు-విరాగి అయ్యెనా ఏమి? అతనివారు లేనప్పుడు నావారు మాత్ర మున్నారా? చూస్తాను-(పోవును)

దాసి—చిత్రముగా ఉంది వీళ్ళచర్య ..(పోవును)

మూడో అంకము

మొదటి గంగము- గాదారి.

(సోమగిరి బిల్వమంగళుడూ వత్తురు)

సోమ—నీవు విదేశీయునివలె కనిపిస్తూన్నావు, త్యాగి వలె నున్నావు; నీ కాటంకము లేకుంటే నేటిరాత్రి నావెంట వచ్చి నన్ను కృతార్థుని చేయుము.

బిల్వ—అయ్యా, నావా రెవరో చూపగలవా? పోనీ చెప్పగలవా? నా కెక్కడా అట్టివాళ్లు కనబడలేదు.

సోమ—నీవు ప్రేమోన్మాదివగు మహానుభావుడవు. ఇదే సమస్కారము.

బిల్వ—మీరెవరో నే నెరుగను-నే నొక హీన లంప టుడను. నాకు మీరు నమస్కరించరాదు. నేనే నమస్కరిస్తూన్నాను.

చూడనాహృదయంబు - శూన్యగేహంబు

ఎవ్వడు నావాడొ - యిందు రావచ్చు,

తిమిరపూరము నాదు - దేహపంజరము

ఉండజాలదు ప్రాణ - మురుభీతికలన

అయ్యయో! భంగంబు - నందె నాయాశ

మరుభూమిమధ్యాన - మనియుండు నేను.

ఎవడను? నేనిట - కేలవచ్చితిని?

భీ! ఏల నీయుదాసీనత గల్గె?

ఏది మేలొనగూర్చు - నీప్రాణములకు?

ఏదియోప్రేమాభి - యెచటుండునదియో?

కోరుచుందునుప్రేమ - కొమరొప్పజూప

ధన్యాత్మ చెప్పవే ! ధన్యుండనాదు.

సోమ—అయ్యా! నీవు ధన్యుడవే. ప్రేమమయియైన రాధ నిన్ను ప్రేమపూర్ణునిగా చేసింది. నీకు భగవంతుని యెడ ప్రేమ కుదిరింది.

బిల్వ—అయ్యా! మిమ్ము గురువుగా భావిస్తాను. ప్రేమమయియైన రాధ యంటిరి, ఆమె యెక్కడ నుంది?

సోమ—నేను గురువునా? శ్రీకృష్ణు డొక్కడే అందరికీ గురువు. ఇంకొకరు కారు.

బిల్వ—రాధ ఎవతెయో చెప్పవా?

సోమ—రాధాకృష్ణమూర్తులు నా కగువడుతూన్నవి. అవే చూడు...ప్రేమ ఎంత గభీరమో ఎవ్వ డెరుగును? నీ

వామూర్తి ద్వయమును గాంచదలచుకుంటే వాటిని
ధ్యానించు-ఆమర్మము గాంచగలవేమో చూడు.

బిల్వ—(ధ్యానించి) ఆహా! సత్యమే. ఇన్నాళ్ళూ
నాకగుపడలేదు. ఆహా! ఏమి సుందరమూర్తియుగము! ఈ
బొమ్మలు తథ్యమేనా? రాధాకృష్ణులను మనము గాంచగలమా?

సోమ—దైవకృప లేకుంటే దర్శనము కాదు.

బిల్వ—కృష్ణు డెక్క డుండును?

సోమ—పిలిచి చూడు-అతడే చెప్పును.

బిల్వ—అయ్యో! మీ రెవరు? మృతప్రాయమైన
నాహృదయమున ఆశాప్రసార మొదవజేసినారు. గురుదేవా!
మీచరణదాసునిగా నన్ననుగ్రహించండి.

సోమ—అట్లనవద్దు. మీకు శ్రీకృష్ణు డాశ్రయ
మిచ్చెను! రండి—నావాంఛాఫలసిద్ధి యొనర్చండి.

బిల్వ—మీరొకరు లభించినారు గనుక మిమ్ము
విడువజాలను, మీయూన జవదాటను. దగ్ధమవుతూన్న నా
హృదయమున ఆశాంకూరము నాటినారు. ఆ లత ఫలించ
డానికి మీకృపయే జీవనము, రండి పోదాము. . . (పోవుదురు)

—• రెండో రంగము •—

—

(చింతామణి యింటిదగ్గర)

దాసి—అమ్మా, నీ వతని నిజముగా వలచినావు. ఆమాట నేనంటే “నన్ను తిట్టుతూన్నావు” అని అంటావు. అన్నము ముట్టవు, పాన మడుగవు. రేయుంబగ శృదే చింత! నేడు వెళ్ళినవాడు రేవు రాకుండునా? కోపగించి ఎక్కడికి పోగలడు? పదిరోజులు చూడు, పరుగెత్తి వచ్చును. లేకుంటే మరిపదిరోజులు—కాకుంటే ఒక నెల—

చింతా—ఆత డిక రాడే, నేను బాగా ఎరుగుదును. నాకంట పడక యిన్నా ధ్లున్నాడు! నన్ను వంచించినాడు— ఇది నిజము.

దాసి—పోనీ, నీవు క్రమక్రమముగా చిక్కిపోతూ న్నావు, బెంగచేత కాబోయి? ఊళ్ళో నొకసంవన్నుడు నాకొర కెన్నోసార్లు వచ్చినాడట! నే నాతని లెక్కచేయలేదు. అతడు రెండుమేడలను వ్రాసియుచ్చునట!

చింతా—అయ్యో! నాకోస మాతడు సర్వము చెరచుకొన్నాడే! ఇప్పుడు దేశమును కూడా విడిచినా డేమో? ఆతని ఆత్మసంయమము నీ వే మెరుగుదువు?

దాసి—ఇంకా యిల్లుంది, వాకిలుంది. దేశమును త్యజిస్తాడా? పురుషుల స్వభావము నీవెరుగన ట్లుంది.

చింతా—కోపమే అయితే ఇంటివద్దనేనా ఉండును...

అక్కడలేదు-మనుష్యులు విరాగు లవుతా రంటారు. ఆత
దాలాగయ్యేనేమో?

దాసి—అట్టివాడు విరాగి కావడ మేలాగు? ఇటు
వంటివారిని చాలామందిని నేను చూచినాను. సన్యాస మేమి
సామాన్య మనుకొంటివా? ఈనుద్దులు నావద్ద కట్టిపెట్టు.

చింతా—నేటికి నాకళ్ళు విడ్డవి. వలపన్న వట్టి
భ్రాంతి అని లోగడ తలుస్తూ ఉంటిని, కాని ఇప్పుడు నిజము
తేలింది. వలపు నిజమే! ఒక్కనాడేనా అతనితో మంచిమాట
ఆడినానా? ఆతడు పిలువగానే కోపమువచ్చి తలుపువేసి పడక
గదిలో పరుంటిని. రాత్రిఅంతా ఆతడు మేడపై నుండెను.
నాకు నిద్రాభంగ మవుతుండనే భయముచేత రాత్రి ఒకమా
రేనా నన్ను పిలువలేదు. . . నాకంటినుండి రెండు నీటి
చుక్కలు జారితే అతడు బాష్పవృష్టి కలిగించేవాడు! అతడు
నన్ను బతిమాలినకొద్దీ బెట్టుచేసి కాలితో తన్నుతూంటిని. . .
దానికి తగినశాస్త్రీ నా కిప్పు డయింది.

దాసి—ఈప్రపంచములో ఎవరికి వారేకాని ఒకరి
కొకరు కారు. ఆకలిబాధ భరించ నలవికాదు! కోటివేషాలూ
కూటికొరకే! పురుషులు అద్దాలవంటివారు, మనము నవ్వితే
వాళ్ళూ నవ్వుతారు, మనమేడిస్తే వాళ్ళూ ఏడుస్తారు !
పాదుపొట్టకోసము పరులను ఆశ్రయించాలి. చేరువ కొచ్చిన
వారిని చేత చిక్కించుకోనలెను.

చింతా—అట్లుచేర్చినవారు మనవారు కావద్దా

అప్పుడే సుఖము చేకూరుతుంది. నాకు నచ్చినవాళ్ళందరినీ అగచేతిలో నుంచుకొన్నాను. సుఖపడవలెనని నా నుదుట వ్రాస్తే అళ్లే ఉండి యుందును. ఇక నట్టివాడు నమకూరడు. రాణినై ఉండవలసిన దాసను రట్టుపాల్చినాను, వేశ్యనై వెగటుపుట్టించినాను. ఇంక నన్నట్లు మన్నించువా రుండరు.

దాసి—ఎవరూ లేరనకు. అందరికీ ఆహారయే గతి. పరితాప పడకు.

చింతా—ఆ పరమాత్మ నావంటి నిర్భాగ్యురాలిపై కృపవహించునా? అతడు దయానిధి అనీ ప్రేమనముద్రుడనీ ప్రతీతి, నీను ప్రేమరహితనైన వేశ్యను. నే నెవరినీ ప్రేమించక పోవుటచేత ఒకవేళ నన్నాతడు దయతో కూచినా అది నేను గ్రహించలేను. నాహృదయము ప్రేమశూన్యము... చూడు... నేను మునుపటిలా గున్నానా?... కాలినబొగ్గులాగు కనబడలేదా? నాకోక్కెలన్నీ నీట కలిసినవి. ఎందరినో మోసగించినాను, అందుకు ప్రతీకార ముండదా? ఇప్పుడు నావంతు వచ్చింది!... కాని బిల్వమంగళుని నేను వంచించినట్లు నన్నాతడు వంచించలేదు. అతడు నేనే సర్వమని భావిస్తూంటే నే నాతని పాలిటికి కాలసర్ప మైనాను. అతడు ప్రేమార్ద్రహృదయు డవడముచేత భగవత్కృపాపాత్రుడు కాగల్గెను; నా హృదయమో శుష్కమరుభూమి... ఇందు ప్రేమాసారము కల్గబోదు!

దాసి—ఆ! పుట్టి ముగ్గిం దంటూన్నావు! ఒకడుపోతే

ఇంకొకడు, విటులకోసము వెతకనక్కరలేదు. నీవే ఆలోచించుకో.

చింతా—నరే కాని పిచ్చిదాని వృత్తాంత మేమైనా తెలిసిందా?

దాసి—తెలియకేమి? అది కలయింటిబిడ్డ, శల్లిడం ద్రులుగానీ ఇతరబంధువులుగానీ లేరు. యోగ్యునకే యిచ్చి పెళ్ళిజేసినారు. అల్పకాలముననే పాప మతడు మృతుడయ్యెను, అప్పటినుండి ఈ మెకు పిచ్చియై తింది.

చింతా—ఈ కథ నీ కేలాగు తెలిసింది?

దాసి—నాకు తెలియదా? మావీధిలోనే దానియిల్లు. ఎప్పుడూ అక్కడే తిరుగుతూంటుంది. పడుచువారి కంటపడితే బాధపెట్టుతూంటారు. ఇదిగో, యిక్కడికే వస్తూన్నది.

చింతా—ఈమె సాధారణపు పిచ్చిదికాదు. పరమాత్మునిచేత వంచించబడి నాలాగేయింటినుండి వెడలగొట్టబడ్డది.

(పిచ్చిది వచ్చును)

పిచ్చి—పరమాత్మునికి నాపై దయలేదని యెంచుతూన్నారా? ఆతని కందరిపై నీ కృపయున్నది. ఏమో నాయెడ మాత్ర మింకా దయరాలేను, నన్ను మరచినాడేమో! ఎప్పటికైనా ఉద్ధరించితిరును.

చింతా—అమ్మా! నీ వెవతెవు? సాక్షాజ్ఞగదంబవా?

పిచ్చి—ఔనమ్మా, ఆయభాగ్యురాలను నేనే. అంతటా నీకామెయే కనబడుతూన్నదా?...మాటాడ కూరు

కో!...సిగ్గుచేటు...(నోరు నొక్కుకొనును)

చింతా—నీమాటలు విన్న నాబళ్ళంతా కంపము
చెందుతూంది. నీ వెవతె వమ్మా?

పిచ్చి—నేను వెరివాళ్ళ పిల్లను-నీకూతురిని-నీవే నా
వెరితల్లివి-నేనొక వెరితల్లిని.

చింతా—

7/28

పాపాణహృదయమా- పల్లటిలెదేల?

అన్యలకథలకు నడవీ వెవుడు
పంచనపాలెతివా?మానసంబ!

వేశ్యపు-నీవేల వేషభూషలను
మరచి ధరించితో మురికివస్త్రంబు?

వేడుకపుట్టెనా వెంగలివి కాగ?
క్రించుదనమున కిట్లు-వంచింపబడితో?

ఎవ డీసడించె నిన్నిట్టులు తుదినీ?
కాయసుమ్మతి తుచ్చ-కాంచనము చేర్చ

ధనమునాణ్ణించి తేధన్యులకొరకు?
ప్రాణమర్పించవు-పరులకెన్నడును

కొత్తధర్మము దీని చిత్తమున నిల్పు.
అన్యు లెక్కడ నైన-యాపు లమ్యోదరా?

నమ్ముము దీనిని న్యాయమియ్యదయె.
కడచినదివసము-ల్లానంగరావు

వెలుగుపోకుండగనె-వెతకుకొనవలెను.

అమ్మా, నీవు వెరితల్లివా?

పిచ్చి—అవును. నాకు జాల మవుతూంది. సెలవిమ్ము పోతాను.

చింతా—నీవు నాకూతురి నంటివే? ఉండు నానగలు నీకిస్తాను.

పిచ్చి—తే. నాకు నగలన్నీ పెట్టవూ?

చింతా—(ఇయ్య బోవును. పిచ్చిది పారిపోవును)

దాసి—పారిపోయింది!

చింతా—పోనిమ్ము. మన మింటికి పోదాము రా—
(పోవును)

దాసి—ఈమెకుకూడా పిచ్చి పట్టినట్లుంది.

(సాధువు వచ్చును)

సాధు—దాసీమణి!

దాసి—ఏమంటావు? నాకు తల నొస్తూన్నది.

సాధు—ప్రేమోదంతము వినడానికిది సమయమా?

దాసి—సామ్మ తెస్తే సాద వింటాను.

సాధు—అది లేదు, శుద్ధ విష్ణు ప్రేమయే. గళమండు వనమాల—

దాసి—ఆగాగు. (ప్ర) వీడికి చిన్న పని కల్పిస్తాను. —
నాయజమానురాలికి మతిపోయింది. కనబడ్డవారి కందరికి
కాసులిస్తూన్నది. వీడిమూలాన ఏమైనా రాబట్టెదను,
సన్యాసులను చాలాసత్కరిస్తుంది. (ప్రకా) నీకృష్ణ ప్రేమను

చింతామణి కుపదేశించకూడదా?

సాధు—ఉపదేశించగలను, కాని నీ కుపదేశించవలెనని నాకోర్కె.

దాసి—అదీనే నేరుగుదును. చింతామణిని చేరపొమ్ము. ఈ వేషముతో కాదు, పిచ్చివాని వేషము వెయ్యవలెను—నా యజమాని వృత్తాంతము నీవెరిగినదే—కావలసిన నన్నాహము కావించెదను. ఆదాయములో ఎనిమిదోవాటా నీ పుంచుకో, తక్కినది నాది.

సాధు—నీమాటే కానీ—తరువాత నీకు ప్రేమ ఉపదేశిస్తాను. అప్పుడంతా నీదే!

దాసి—ఇంకేమైనా చెప్పవలసిందా?

సాధు—లేదు.

దాసి—నీవార్జించిందంతా నాకిస్తావా?

సాధు—సామేనా? నాప్రాణాలే నీవి.

దాసి—నే నొకదగ్గర నుంటాను, నీ వింకోచోటుండు. నీయింట్లోకుండలుతప్ప ఇంకేమీ ఉండరాదు, నీబట్టలపెట్టె నాయింట్లో నుండనీ; నీకూ నాకూ పొసగకుంటే కట్టుగుడ్డలతో నీవు బయటికి పోవలెను, నావద్ద నీకు దాపరికముండరాదు.

సాధు—అలాగే కానీ.

దాసి—సాయంత్రము నీవువస్తే చింతామణిద్రవ్యము సేకరించే మార్గము చెపుతాను—చింకిగుడ్డలతో పిచ్చివానిలాగు రా— (లోపలనుండి “దాసి” అనిపిలుపు) ఇదిగో వస్తూ

న్నాను. నాకు పనిఉన్నది. సాయంత్రము తప్పక రా (పోవును)
(బిచ్చగాడు వచ్చును)

బిచ్చ—ఏమయింది?

సాధు—అవుట కేముంది? సాయంత్రము రావలెను.

బిచ్చ—ఏమన్నది?

సాధు—నీవు చెప్పినట్లు రొక్కము పట్టుకొని రమ్మంది.

బిచ్చ—సరిసరి-ఇక సాయంత్రము రావడ మెందుకు?

సాధు—ఇంకోసారి యత్నించి చూస్తాను.

బిచ్చ—ఆఁ, నాదగ్గర దాచుతూన్నావు, సరిగా చెప్పలేదు. నేను చూస్తున్నాను చాలాసేపు గుసగుసలాడి నారే?

సాధు—ఇంకేమీ లేదు, ముడిమాటంటే! నావెంట వస్తే నీకూ తెలిసియుండును. పోదాము రా.

బిచ్చ—తెలిసింది-ఏదో వంకపెట్టి నాకళ్ళలో దుమ్ము కొట్టవలెనని నీయూహ! నేను లేకపోవడము నీకు మంచిదేగా? నరే-నడువు, నావం తెగవేయడానికే ఈయె తెత్తినావు.

సాధు—నే నాలాటివాడిని కాను... ఈ సాయంత్రము నీ కగుపడను-ఎక్కడికో ఎందుకో పోతాను... (పోవును)

బిచ్చ—మంచిది-వీనివెంట యుండును.

(పిచ్చిది వచ్చును)

పిచ్చిదాని కీనగ లెక్కడివి?... ఇవి చింతామణి నగలులా గున్నవి. తెలివిమాలిన దీనికి నగలెందుకో?

పిచ్చి—నీవేనా నవనీత-చోరుడవైన గోపాలుడవు?
 (నగచూపి) ఇవి నీకు కావలెనా?... పీటితో ఆడుకో హాయిగా!
 (కొన్ని చ్చును.)

బిచ్చ—ఇది సి-ఐ-డి లోది కాదు గదా?... ఎవరి
 కంటాపడలేదు-పీటితో నే నాశ్రమము నిర్మించుకో వచ్చును.

—* మూడో రంగము *—

(సోమగిరి శిష్యుడున్నా వత్తురు)

సోమ—నేడే గోకులబృందావనానికి పోదాము.

శిష్య—మీరు చూడదలచిన మహాపురుషు డేడి
 స్వామి?

సోమ—నే నతని దర్శించినాను-నీవు చూడలేదా?

శిష్య—నా కాభాగ్యమబ్బలేదు.

సోమ—బిల్వమంగళుని నీవు చూడనే లేదా?

శిష్య—ఏమీ! ఒక లంపటుని చూడడానికా మీరింత
 దూరము వచ్చినారు! వేశ్యమూలాన నతడు విరాగి అయి
 నాడు-ఈదశ ఎన్నా ళ్ళుండునో తెలియదు.

సోమ—

కాంతయుకనకము గన నొకమాయయె,

ఇటునటు లీడ్చెడు నీ జీవంబుల;

విషమబంధముల-విడివడిజాలక

మోహముగ్ధు లిల-మూల్గుతునుందురు.

కనక కామినులకాంక్ష బోవిడిచి

నిరంజనుండై నెగడెడు మనుజుని

సకలదిశాసంచారము చేసియు

నెరిగింపుము నీ వెక్కడ గననగు.

కామరహితమగు ప్రేమగన్పరచి

వేశ్యనుగొలువగ వెంగలియానా?

ఆశాశూన్యుడు స్వార్థవిహీనుడు

బిల్వమంగళుడు విజ్ఞుడు కాడె?

అర్థంబు కామంబు నరయ నిష్ఫలము—

క్షుద్రంబులగు నివిచొచ్చిన మనసు

ఆయతంబగుప్రేమ కాధారమానా?

ప్రేమమత్తుండగు ప్రేయసుం డెపుడు

చిత్తంబు నీశ్వరాయత్తంబు చేసి

సంసారజలధిని సంచరించెడును.

నిస్సంగతత్వంబు నిష్ఠురనిష్ఠ

వావిరియగు వెరి వైరాగ్యమెపుడు

ఏకత్వమునుబొందు నీశుతత్వమున.

శిష్యు— సంశయచ్ఛేదంబు నరగచేయగను

కృపచూపి చెప్పు డీకృపణు డీతండు

ఎట్లు మహాత్ముడై నెగడుచున్నాడు?

కామార్థములవీడి ఘను లెల్లయెడల

సన్యాసులై జోక సంచరించెదరు,
గౌరవింపకువారి గాని మీ రితని
పెద్దజేయుట చూడ పెరిగె నుత్కంఠ.

సోమ—

ఎరుగవు వత్స నీ వెరుగనేలేవు
ఆశ్చర్యజనకమా నా మాయలీల-
ధనముకై కొందరు ధరియింతు జడలు,
కొందరు తిరుగను కలటలవెంట;
సన్యాసివేషము చాన గికురించు
జడలపొడవునబట్టి జరుగు గౌరవము.
అప్టసిద్ధుల నెవ్వ డాసించు నేడు?
నిర్హేతుకపుభక్తి నెరయు విరళముగ.
ఆకతాయ యటంచు ననబోకు మతని
ప్రాణమర్పించె నీశ్వరపాదములకు.
మానంబు దుఃఖ మవమానంబు సుఖము
వీడి గాంచునతండు వెన్నునివదము,
ప్రజకిశోరునియందు వరలు నాప్రేమ
అన్యసామాన్యమా అరసిచూడంగ?
కొగలించెను శవము కాంతకై యతడు,
కోడెతాచును బట్టి గోడ లంఘించె!
చేయజాలదు దేని శ్రీరమణకొరకు?
చిన్నికృష్ణునియందె చిత్తమున్నిలివు.

శిష్యు—గురువర్యా! అతనిచరిత మంతా అగమ్య
గోచరము, సాధుజనదర్శనాభిలాషచేత మీరు వారణాసివిడు
చునప్పటికి ఇతడు వేశ్యాలంపటుడే! దానిచేత తిరస్కరింపబడి
వైరాగ్య మవలంబించి ఎంతో కాల మింకాకాలేదు. ఈత
డెంతకాల మిట్లుండునో సెలవియ్యగలరా మీరు?

సోమ—

భావి గోచరమవునె భావింప మనకు?

సర్వశక్తుడొకండె | సర్వజ్ఞు డగును.

ప్రాణికోటి కపూర్వ | బంధంబు చెలగును

నిఖలేశ్వరుని | దివ్యసీమమునను;

సరకుచేయక దాటి | సంద్రంబులన్నియు

ప్రతిప్రాణియును తన | బంధు సరయు

సంధాన మొనరించు | సర్వశక్తుడుతాను,

ఇంద్రియంబులకెల్ల | నిది గోచరంబు;

మతము, యుక్తియు, నభి | మానంబు మొదలు

భావప్రపంచంబు | భ్రాంతమగు నిందు;

నుఖము మిథ్యనె యెపుడు | సూచించుచుండు,

దుఃఖమగున్నన కెందు | దోచు సత్యంబు

బందుగులెవరోకో | పరులెవ్వరోక్కా;

ఈశునికృపచేత | నెరిగితినినేను.

స్వార్థశూన్యప్రాణి | పల్కునత్యంబని

పలుమారునామది | ప్రత్యయము కుదిరె

వంగ దేశపుసాధు ! సంగతిమహిమ.

వంగ దేశపుసాధు ! సాంగత్యగరిమ

భరతఖండముదివ్య ! భావిసౌఖ్యంబు, పరలోకనుఖము

ననుభవించున చూపె ! అచిరకాలమున;

తథ్యమో మిథ్యయో ! దాని నారయుము.

శిష్యు—అతనిగురువులు మీర ! లతడు శిష్యుండు

శిష్యుని తా పెద్ద ! చేయునే గురువు?

సోమ—ఎవ్వడు గురు విల ! నెవ్వడుశిష్యు

డాశివుడు కేశవుడు ! నన్యోన్యగురులు,

నన్యోన్యమును శిష్యు ! లగుదురు కుత్ర!

శిష్యు—నరిపోయె గురుశిష్య ! సాంప్రదాయంబు!

సోమ—సంసారమున పొడము ! సం దేహచయము,

ఇంద్రియము లనజాల ! విదమిత్థమచుచు;

ఓనర్చి గొప్పతర్కము ల్మహోర్వి తార్కికోత్తముల్

అహో మహేశు జేతురే న దానుమానసిద్ధునిన్

తెగించి లేడు దేవుడే అనే! కుతర్కవాదికీ

ప్రమాణ జాల మెట్లు కల్ల ప్రత్యయంబు జేసెడున్.

సందేహతిమిరంబు ! జనియించునేని,

తరుగనిపాతర ! తర్కవాదంబు.

జ్ఞానసాధకు డీశు ! గానగా లేడు

ఈశలుబ్ధుడెవాని ! నెరుగంగజాలు;

వ్యాకులంబైసట్టి ! భక్తునిహృదయ

మెరుగంగజాలునా ! యీశుచిక్కువము.

సదయుడైభక్తునకు ! సర్వేశ్వరుండె

ఒండగోరినరత్న ! మొడిపడచేయు.

ఆకస్మికంబుగా ! నరుదెంచిగురువు

ఉపదేశమొనరింప ! నూడు సందియము.

చిత్తనైర్మల్యమున ! చిగురొత్తు నాశ

ఈశునివాక్యమని ! యెన్ని నిమిత్త

గురువును మన్నించు ! నురుభక్తితోడ—

ప్రత్యయంబున పొడము ! ప్రాణికి లాభ

మీశ్వరుడే కర్త ! యెందునకైన,

మానవుండు నిమిత్త ! మాత్రుడుసుమ్ము.

విశ్వాసముదయించు ! విశ్వేశుకృపను.

వాగ్రూపమునబ్రహ్మ ! వరలుచున్నాడు,

దాసినెరిగినవాడె ! తత్వజ్ఞుడగును.

బిల్వమంగళుడట్టి ! విజ్ఞుండుగాన

నతడు గురువుగు నాకు ! నతనిశిష్యుడను

ప్రేయసుడాత డే ! ప్రేమహీనుండ

ఎప్పుడుపొడమునో ! ప్రేమ నామదిని!

వత్సపోవుదమింక! వానివెదకుచును... (పోదురు)

(బిల్వమంగళుడు వచ్చును)

బిల్వ—చిత్తమా, తత్తరపడకు స్థిరముగా నుండు...

నీచపలత్వము విడువవా? పొమ్మెంతదూరము పోదువో...

జిహ్వ! నీవు హరిభజన మొనర్చుతాండు. (కళ్లుమూయును)

(అహల్యా, దాసియువత్తురు)

దాసి—అమ్మా! ఇత డొక ఉచ్చిష్టభోజి.

అహ—ఆలాగనకు. సాధువులా గున్నాడే-చూడు—
జపము చేస్తున్నాడు.

దాసి—ఈతని కున్నాద మమ్మా! చూపుతా నుండు.
ఓరి పిచ్చివాడా! అన్నము తింటావా?

బిల్వ—ఓహో! స్వర్గానికివెళ్లినా సవతిపోలేఅన్నట్లు
ఇక్కడికి వచ్చినా ఏకాంతమైన చోటు లేదాయేనే?

(అహల్యనుచూచి) కన్నులారా! ఏమి మీరొగరు?
మానసమా, ఈమూఢచతువులకు దాసి వపుతూన్నావా?
చాల్చాటా, నీబుద్ధి! దృష్టినిమరల్చు.

దాసి—అమ్మా! అదిగో పిచ్చివాడు నిన్నేకాగ్ర
దృష్టితో చూస్తూన్నాడు. ఇక్కడ మన ఘండ రాదు-నడువు-
వీడికన్నులు చింతనిప్పులలాగు వేపచిగుళ్లవలెనూ ఎర్రవారి
నవి.... (పోదురు)

బిల్వ—కన్నులారా, న న్నెంతకాలము మీదానునిగా
చేయగలరో చూస్తాను- (వారి వెంటనే పోవును)

దాసి—అమ్మయ్యో! పిచ్చివాడు|మనవెంటే పడ్డాడు.
త్వరగానడువు, నాకుభయము వేస్తూన్నది!

అహ—అతనియూను మనకెందుకు? మనదారిని మ
నము పోదాము. (పోవుదురు)

బిల్వ—నయనమా, మారసే ! నాపతి వీవె,

తలుపులుతీయు ! దాతస్కరుడు దూర

కలవరపడతావు ! కనుటకై నుఖము;

ఆశాపరంపర ! నాశమొందెడునా?

వేషధారివటంచు ! వేడబముకుప్ప!

తెలివిమాలిన మనచు ! తెలియమి నీకు

ఇంగితమెరుగంగనీ ! నిచ్చెపెత్తనము

కాలసర్పమవని ! కనజాల దయ్యో!

కాటువేసినవెంట ! గ్రాలు లోభాగ్ని

జ్వాల మానసవీధి ! వ్యాకులముచేయ

మక్కువ మానసం ! బక్కునజేర్చి

ఎంతనీవుతిరస్క ! రించుచునున్న,

శిరసావహించుచు ! చిరసంగి వచుచు,

కోరినయర్థంబు ! కూర్చునునీకు.

సంస్కారమొల్లదు ! సంసర్గమహిమ

చిత్తనైర్మల్యంబు ! చేకురదు గాన

ఈశ్వరభక్తికి ! నిరవెట్టా లబ్ధు?

“చెరచు వనమెల్ల తా ! చెడినట్టి కోతి”

అనువాక్య మస్వర్థ ! మయ్యె నీపట్ల

మానసమ వీడుదే ! మానుషత్వంబు?

నిన్నన్న పనియేమి? ! నేనె యాబరిని!

నడుచుచుందువు నీవు ! నయనంబు వెన్క.

—• నాలుగో రంగము •—

(చింతామణి యింటియెదుట పొదలో బిచ్చగాడు

బైట దాసి సాధువున్నా ప్రవేశము.)

దాసి—ఇంట్లోకన్న నిక్కడమేలు. నాల్గువైపులా
దారులున్నవి, మనమాట తెవరికీ వినిపించవు.

బిచ్చ—(స్వ) అట్లే యనుకోండి-నే నిక్కడున్నాను.

దాసి—నీవు తిరిగి రుద్రాక్షులతో సిద్ధమయినావా?

బిచ్చవానిలాగు రమ్మన్నాను కానా?

సాధు—నీతో నొకరహస్యము చెప్పవచ్చినాను.

దాసి—నీ కృష్ణప్రేమ అటుంచి, కర్తవ్య మూ
హించు. మాయజమానురా లిప్పు డేమీ చూడడములేదు.
బీదసాద తెవ్వ రగుపడినా, వారికి కావలసినంత ధన మిస్తూ
న్నది. నీవు అడిగిచూడు, నీప్రాప్త మెట్లుందో.

సాధు—చెట్టంతా పెల్లగించడము శ్రేయము కాదా?

దాసి—అనగా?

సాధు—దేనినీ చూడలే దన్నా వే?

దాసి—ఓహో! అంతా ఒక్కసారే హరిస్తా నంటా
వా? అబ్బో? ఒకక్షణమైనా యిల్లు విడిచిపోదు. తలుపులన్ని
టికీ తాళాలు, సాయంత్రము స్నానానికి పోతుంది. దొంగలా
డతే నీకు మంగలము దొరుకునేమో! ఇనుపపెట్టె బద్దలు
గొట్టి లొడ్డు లొసుగూ దక్కించుకోగలవా?

సాధు—నాభావము నీకు బోధపడలేదు. అన్నమూ పానమున్నూ అరసి చూచునా?

దాసి—ఆ గోతేలేదు. ఏమి చేయదలచుకొన్నావు?

సాధు—అట్లు తే మరీమేలే.

దాసి—నీళ్ళు నమలక చేయదలచిం దేదో చెప్పు.

సాధు—పాలలో విషము కలిపితే?

దాసి—అమ్మయ్యో! విషమే! విష మెవరు పెట్టు తారు? నాచేతకాదు సుమా! నాపీకమీదికి తేవలెనని నీ యూహ!

సాధు—అలాగు కాదు. రాత్రి నదిలో స్నానము చేసి వచ్చును కదా? మంట చేయడము నీవే, ఆమె పిచ్చిది, అనలే తెలుసుకోలేదు; పాలలో కలిపిపెట్టి నీనారి నీవు పట్టు.

దాసి—నీ కనడము సులభమే, నాఒళ్ళు ఒడకు తూంది, ఆపని నాచేతకాదు. నాకు విషము దొరకడ మెలాగు?

పెట్టినప్పు డెవరికంటనైనా పశితే నన్ను రక్షించేవారెవరు? నా వల్లకాదు. సుమా.

సాధు—పిచ్చియై తినవాళ్ళు చచ్చుట మేలుకాదా?

దాసి—నీ వెంతచెప్పినా సరే, ఆపని నావల్లకాదు.

(పిచ్చిది వచ్చును)

సాధు—(పోట్లముతీసి) ఇదిగోమందు, తీసుకొనిపోయి పాలలో కలుపు. (పాణము పోగానే పూడ్చివేతాము.

దాసి—నీకి దెక్కడిది?

సాధు—ఇదెప్పుడూ నాదగ్గర నుంటుంది. నా కను
క్షణమూ చావవలెననే యుంది, కాని నీమీదిపేమచేత
నిట్లు జీవించియున్నాను. నీవు చిక్కకుంటే చావడము
నిశ్చయము!

దాసి—ఈపని నావల్ల కాదు. వంటింట పాలున్నవి,
నీ చిత్తమువచ్చినట్లు చేయవచ్చును—నేనింట్లో ఉండను-అంతా
నీవే చక్కచేయుము.

సాధు—నే నొక్కడనే పాతగలనా?

దాసి—పడుచువాడవు పాతలేవా? నాచేతకాదు
నుమా! ఆమాటంటేనే నొక్కడలు.

సాధు—నీకేమి భయమూ? రహస్యమైన చోటు
మాపితే మిగిలింది నేనే సర్దుకొంటాను.

దాసి—ఆమె సర్వస్వమూ నాచేతిలో నుంది-మంచి
వాళ్ళ దొకటే మాట-ఏమి జరుగుతూంటుందో చూస్తాను.

సాధు—అదీ మాట! (పిచ్చిది పోవుచు)

దాసి—చెప్పే దొకటి, చేసే దొకటి నాచేతకాదు.

బిచ్చ—అబ్బా! ఈదుర్మార్గు డెంతచేయదలచినాడు!
తలవ్రాత ఎట్లుంటే అట్లు తప్పకుండా జరుగును. అదే ఆమె
వస్తూన్నది, అంతాఆమెతో చెప్పుతాను. ఈ పిచ్చిదికూడా
వచ్చిందే?...పాపముచేసిన ప్రాణము తోటిస్తుంది - పాప
మమాయికురాలి నెంత చేయదలచినారు వీరిద్దరు! ఆమె యెవ

రేమిచ్చినా- తింటుంది. అందరూ మంచివారనే యెంచు తుంది. (చింతామణి వచ్చును)

చింతా—సూర్యు డస్తమించినాడు, మరల రాత్రి అయింది; ధనలబ్ధు లెవరైనా నన్ను చంపితే నా కిహామూ పరమూ కూడా చెడుతవి-మనమా, ధనము నార్జించడమునకే కదా లోకుల మానసములందు వ్యధ పట్టిస్తూన్నావు, అట్టి వారు నిద్రకి సెల వివ్వవలెను కదా?... బిల్వమంగళు డున్నంత కాలమూ ఈయూహతో పనే లేదు... అయ్యో! మానసమా అతనిప్రేమ నొకనాడైనా రుచి చూచినావా? హీనమగు వేశ్య మానస మవు-నీతల్లి నిన్నిందు ప్రవేశింపచేసింది-ఈ జన్మ మధ్యాన నీవా డనదగినవా డొక్కడైనా ఘటించినాడా! ఏ రూపాద్ధత్యము బిల్వమంగళుని మర్మముల భేదింపగల్గెనో ఆరూపమే ప్రకృతమున నీకు అమితాపకారి యైంది. ఎందరి నెంతకోరి పెట్టి యుంటివో ఆలోచించుకో. నిరాశ్రయివగు నీనక్క మున ఎవరైనా కత్తితో పొడుస్తే ఏమిచేయగలవు! తుదకు నీగతి యింతకు వచ్చిందా! నీకు మృత్యువు తప్పదని ఎప్పుడైనా భావించినావా? అట్టి దిన మెప్పుడు వచ్చునో ఇప్పు డైనా ఎరుగుదువా? నీ కెవరు దిక్కు? ఎక్కడికి పోయెడవు! మహాపాతకివైన ని న్నుద్ధరించువా రెవరు?... పోతాను... బిల్వమంగళుని దగ్గరకే పోతాను! అతడు సాధుసంపన్నుడు, నన్ను నిరసించడు...నా కాముష్మికనుభోపాయము తప్పక ఎరిగించువాడు... నే నొంటిగా... అబలను... ఎట్లు? పోగలను?

అతని నెక్కడ వెళుకుదును? ఈ పాడుశరీరము నాకు శత్రువైనదే!

(పిచ్చిని వచ్చును)

పిచ్చి—అమ్మా! అమ్మా! నేను నిన్ను చూస్తూనే ఉన్నాను... అదిగో... నక్క లీడుస్తూతింటూన్నవి-చూడు, చూడు-నేనూ కడుపునిండా తిన్నాను-పశువులు క్రిములు పక్షులూ ఆన్నీ ఆలాగే తింటూన్నవి... అదే-అదే-చూడు.

చింతా—నూయింటికి వస్తావా?

పిచ్చి—రాను-ఇక నింటికి రాను- అత డక్కడ లేడు- నీ అల్లుడు... వెరివాడు ... ఇంట్లో లేడు... శ్మశానములో ఉన్నాడు! ఇక నింటికి రాను-అదంతా శూన్యము!

చింతా—నిజమే-ఇంటికి పోనడమన్న భయము వేస్తూంది.

పిచ్చి—అమ్మా! విషము, విషము-మగపాడూ ఆడదీ ఆలోచించుకున్నారు. సముద్రమధనము చూడబోయినారు- విషము... విషము-నీవు నావెంట రా. విషము తాగలేవు! సంసారసముద్రమధనం చేస్తే విషము వెలువడుతుంది. హాదు డూ గౌరీ చూడబోయినారు. ఎరుగుదువా?

బిచ్చ—ఓహో! ఇది వెరిది కాదు-దీనిమాటలన్నీ నిజము. (పిచ్చిదానితో) నీ వెవరై వమ్మా? (చింతామణితో) ఈమెమాటలు నిజము సుచూ! ఈమె ఎవరైయో మహాత్మురాలు.

పిచ్చి—మరపించి విడిచె నా + మగడు ప్రాణములు,
 నేనరితి జగమంత + వెర్రెత్తి తిరిగి,
 ఎబ్బనెస నాకంట + నెవ్వుడు పడడు,
 ఏడ నున్నాడో నా + కెరిగింతు రెవరు?
 చీకటిపడుచోటు + నాకదే యిల్లు,
 శ్యామలమేదిసి + శయ్యయగు నాకు,
 ఆకస మగు నాకు + నాచ్ఛాదనంబు,
 మర్త్యనైనను నేను + మరణింప బోను—
 అతనిమనసున నెట్టి + యాశ లుండెనొకొ?

చింతా—ఎచ్చడు నీభర్త + ఎలనాగ చెవుమ

పిచ్చి—విదుగురుపతులు నా + కబ్బాక్కి వినవె:
 శివుడు, కృష్ణుడు, కాలి + శివ కాదు కాదు,
 మగడొక్కడే నాకు + మగనాలి నమ్మ
 అల్లడుగొ నామగం + డదిగొ నాభర్త
 అన్యులెవ్వరు కాకు + అతివకో నేను
 అతిసకి దాసిని + అన్యులకు కాను-
 వేణునాదము చేయు + విశ్వేశు డడుగొ.

నాకు సిగ్గొతూండి-ఇక్క డుండలేను, విషము విషము,
 విషము-వరుగెత్తి నా వెంట గా?

బిచ్చ—అన్ని సంగతులూ తెలుసును, ఇదేటి పిచ్చి!
 (చింతామణితో) ఈమె పిచ్చి దనుకొకు, నిజమే చెప్పింది;
 ఈపాదలోనుండి నేనంతా గనిపెట్టుతున్నాను. ఆ నాడు నా

వెంటవచ్చిన సాధువుతో నీదాసి నీకు పిచ్చిపట్టిందని చెప్పింది,
వారిద్దరూ దుస్తంత్రము పన్నినారు; నేడు పాలతోకలిపి నీకు
విషము పెట్టడానికీ, ప్రాణాలు పోగానే పాతిపెట్టడానికీ నిశ్చ
యించుకొన్నాడు.

చింతా—పిషమా! ఆమూలమూ తెలిసింది. దాసి
మాట తలుచుకొంటే దడ పుట్టుతూన్నది—

పాడుచిత్తమ నీవు + పరికించి చూడు

ఈధనము రూపు ని + న్నెంతకు తెచ్చె!

ఇల్లు జాతీయు చేసె + సంత ద్రోహంబు.

పిచ్చి—అవి కావు హేతువు + లట్లనబోకు

లోభనీయము ధనము + లోకంబులోన

చెట్టుక్రింద నసెంతు + శ్రీహరినేని

కోరనేదియు; కడలి + కూతు రొకనాడు

ముద్దులుగారా నా + వద్దకు రాగ

పోవమ్మ వేగమే + పొమ్మందు నామె

పోనాడితిని మించు + బోడిరో రమ్ము

ఇంటిలో నుండక + జంట పోవుదము.

చింతా—విషమయము సంస్కృతి + వెగటు పుట్టించు

విడువజాలనిప్రాణి + వెంగలియె కాడె.

మందేహతో దాని + నిందనుక వలచి

మత్తుచెందెను కాని + చిత్త మీనాడు

మెలకువజెందె నో + మెలత బోధింప,

జోకపుట్టెను మది + జోడు దొరకగను,
వెరిదానా, నిన్ను + విడువంగజాల;

రావమ్మ నమ్మితిని + రా ముద్దుగుమ్మ,
నీతోడ నుందును + నీనీడ వోలె

అమ్మ నినుచూడ నా + కాశ పొడమినది
కారణం బరసిన + గానంగరాను,

ధైర్యంబు చిక్కె నీ + దరి జేరుకతన,
కోర్కెలు నాయవి + కొనసాగగలవు.

నీవుచెప్పినడంత + నిక్కమే తల్లి!
కంకితోడనె తన + కడుపు నిండంగ

నింగికి విహగంబు + నీల్లుచుపోయి
కొనితెచ్చుకొను నను + కోని యాపదలు.

వీడి సర్వంబు నీ + వెంటవచ్చెదను,
అభయమిచ్చితిగాన + నాశ్రయము దొరకె,

ఎట గొనిపోదువో-యేర్పరుపు మీవ.

పిచ్చి—యమునాతీరమునకు పయనము కమ్ము.

చింతా—నడుపు-పోదాము (తాళముచేతులు పార
వేయును)

పిచ్చి—చాని నాకిమ్ము.

చింతా—తీసుకో... (ఎత్తి ఇచ్చును)

పిచ్చి—నీవు తీసుకో... (బిచ్చగాని కిచ్చును)

బిచ్చ—అయ్యో! సర్వస్వమూ విడిచి చింతామణి

పోతూన్నదా? ఇక నేనెవ్వరిని కాచుకొని యుందును? నేను కూడా వారివెంటనే పోతాను. (తాళముచెవులు పారవైచి) ఇంత కూటికున్న పోలీసువారు నన్నేమిచేయూదురో? ఇప్పుడేమి చేయగల్గివారు! నా నుదుటిరాత ఎల్లుంటే అట్లు జరుగుతుంది. వీరు దేశాటనము చేస్తారు. హరిభజనమే వారి కుభయతారకము. లోభము నెవ్వ డాపుకొనగలడు? జగదంబ దుర్గయే ఓక్కు! ఈచింతామణి మృత్యువు నోటినుండి బైట పడింది కదా? నే నీపోలీసువారినుండి తప్పించుకో లేనా?... (పోవును)

—♦ విదో రంగము ♦—

(వర్తకుని ద్వారముచెంత బిల్వమంగళుడు)

వర్త—అయ్యా, మీరెవరు?

బిల్వ—నేను బాటసారిని, నిలువ నీడ అడుగ వచ్చి నాను.

వర్త—మీకీదశ పట్టించేమి? మీవాసస్థలమేది?

బిల్వ—ఎక్కడుంటే అదే నాయిల్లు.

వర్త—గృహస్థాశ్రమము విడిచినారా?

బిల్వ—లేదు.

వర్త—నేడు నా ఆతిథ్యము స్వీకరింతురా?

బిల్వ—అందుకే ఇటు వచ్చినాను.

వర్త—మూలదృష్ట్యు! దయచేయండి.

బిల్వ—నాకోక కోర్కె కలదు.

వర్త—సెల వివ్వండి.

బిల్వ—ముందు నానృత్తాంతము విను.

వర్త—మీ రెట్టివారైన నేమి?

బిల్వ—చిట్లుకాదు. నేనొక లంపటుడను. వేశ్య మూలమున సంసారభ్రష్టుడ నైనాను.

వర్త—అభ్యాగతులు కావున మాకు విష్ణుస్వరూపులు. దయచేసి లోపలికి రండి.

బిల్వ—నాకోరిక నెరవేర్చెదవా?

వర్త—అదేదో సెల వివ్వండి.

బిల్వ—నారులమిన్న నీ ! నవమోహనాంగి

అబ్జాకరముచెంత ! హరియించె మదిని

వాలుచూపులు మోహ ! వార్ధి బడదోసె

ఓర్వంగజాల నీ ! యార్యానలంబు

పాపిమానన మెంత ! బండయో కాని

పూర్వసంస్కారంబు ! పోకుండుకతన

నెంత వారించినా ! పంతమును విడక

కొని తమి నీకాంత ! గోరు వీక్షింప.

కాననే వచ్చితిని ! కాంక్ష మది మెచ్చి

నతిధిసత్కారప ! రాయణుడ వైన

ఏకాంతమున నొసగు ! మాకాంత నాకు.

విలువగల వసనంబు ! తులలేని నగలు,
వాసన వస్తువులే ! వలపు చేష్టలును,
అనురాగపూరితం ! బగు మానసంబు,
గలుగంగజేసి ! నాకడ కంపు నేడు.

వ్యక్తపరిచితి పాప ! నక్తమగు కోర్కె;
నెరవేర్పవేడెద ! నెయ్యంబు మీర;
కాదు నిర్బంధమిది ! కాంచు మర్చకుడ,
నీయలేనన్నచో ! నేగెద నిపుడె.

పర్త—(స్వ) విశ్వేశ్వరా! ఎట్టి ! విషమనంకటము

దాపురించితి? వేది ! దారి గనరాదు.
లేదన్న నీ యతిధి ! లేచిపోయెడును,
ఎరుగంగజాల నిత ! డే మహాత్ముండో,
తలముమీరిన యిట్టి ! ఛల మేలపన్నె?
విముఖుడేయ విధి ! విహితంబు కాదు,
సడల నిత్తునె అతిధి ! సత్కారధర్మ;
మదికదా గృహమేధి ! కధికధర్మంబు!
ధనము దారను వీడి ! ధర్మరక్షణము
చేయంగ సిద్ధించు ! శ్రేష్ఠమగు గతులు.
కాంతయెవ్వతె నాకు? ! కనక మెట్టిదియో?
ఋణము చెల్లిన పిదప ! గణనకు రావు;
ధర్మమే ముక్తికా ! ధారంబు గాన,
వేడ్కతో రక్షింతు ! వీటిని విడిచి.

(ప్రకా) వింటిని రమ్ముము లి క్కంటి కెనయకాదు,

వీరితి నన్ను ప లి రీక్షచేయుదువె?

కొమ్ము నాకాంత నీ లి కోర్కె తీరంగ

నీకాంతగా రేయి లి నిండు తమకమున.

బిల్వ—కంటివా చి త్తమాకన్నెంత గడుసా,

ఏమి చేయగనెంచి లి తేమి నీవెరి?

—, ఆరో రంగము —

(అహల్య-దాసి)

అహ—ఇంకోసారి పోయి అతనిని మంచిమాటలతో
సమాధానపరిచి తీసుకొని రా. అతని కేదికావలెనంటే అదే
భుజించనీ.

దాసి—నేను వెళ్లనమ్మా, బెల్లముకొట్టిన రాయి
లాగ ఉలుకడు పలుకడు.

అహ—చీకటి పడేలాగుంది-ఒక్కసారి పోయిరా; అత
డింతవరకు రాలేదనీ భుజించలేదనీ అయ్యగారికి తెలిస్తే,
నామొగ మింక చూడరు-వారు వచ్చువేళ కావచ్చింది.
పో, పో.

దాసి—మొగము ముడుచుకొని మొద్దులాగ కూర్చు
న్నాడని మనము చెప్పలేమా? ఆ నిర్భాగ్య డెక్కడా కనబ
డదు; పెద్దయింటిపడుచు పుక్కెడు స్నెరెనా తాగలేదని ఎరు
డా? అనలే పిచ్చిముండాకొడుకు! బిందెడు నీళ్లు నెత్తిమీద
స్తే మెడడు చల్లబడి మతికుదిరి అప్పుడు తింటాడేమో?

(వర్తకుడు వచ్చును)

వర్త—దాసీ-నీవు అతిథిని భోజనము కాగానే
నావద్దకు తీసుకొని రా.

దాసి—ఎట్లు రాను? ఆపిచ్చివా డెక్క డున్నాడో?

వర్త—పిచ్చివా డనకు, అతడు మహానుభావుడు!
చండిమండపమందు కూర్చుండును, పోయి తీసుకొని రమ్ము.
(అది పోవును)

ప్రేయసీ, నీదగు ! వేషభూషలను

గాంచ పులకితమయ్యె ! గాత్రంబు చూడు;
ధన్య వీరూపమా ! ధారంబు గాగ

నబ్బెను నీకిప్పు ! డబ్బాక్షు కొల్వ;
హితము బోధింతు నో ! యతివరో వినుము:

సారంబులేనినం ! సారంబులోన
ధర్మమొక్కటె నుమ్ము ! తథ్యంబు,దాని
రక్షణచేయువ ! తీక్షణుగు నిలను—

అతికష్టములు మనల ! నలమిన గాని
విడువగూడదు ధర్మ ! ముడురాజ వదన,
అన్నమాటను నిల్పు ! టంత్యధర్మంబు.

అగ్నిసాక్షిగ నిన్ను ! నందిన నాడె
అతిథుల సర్పింతు ! మని బాసచేసి

గాహన్ధ్యపదవిని ! కా లూనితిమిగ.
డైవకృప నిన్నటి ! దనుక నది జరిగె,

నేను కానున్నది లే చూడు పరీక్ష,
 నిల్చుదుమో వ్రతిన లే నిల్వజాల మొకొ
 నీయందె ఉన్నది లే పాయకుము దాని.
 దీనుండు హీనుండు లే వ్లానవదనుండు
 నాకాంతతోడ న లే న్నడిగెను, “రేయి
 నీకాంతమున నొసగు లే నీకాంత నాక ”ని
 ఎంత యాశ్చర్యమో లే యింతి కనుగొంటె,
 పరిగోకులు యిమ్ము లే సతిని నాకంచు?
 భర్తరక్షణ మనకు లే తప్పదు గాన
 అతిభోక్తాను తీర్పు లే మతిప్రసన్నతను,
 నత్కార్యమున గాదె లే సద్గతులు కలుగు!
 అహ—హానాథ, మీరిట్టిలాడంగ తగవె?
 వివరీత మీలులాడ లే వేడ్క పొడమెనొకొ?
 మానమే భూషణము లే మానవతి కెందు;
 భంగంబు చేయుదురె లే భర్తలే దాని?
 కష్టహర్తింప న లే భర్త మొనరింప
 నచ్చునే? మనఖ్యాతి లే మచ్చమాయదొకొ?
 మానందె భూషణము లే మానవతి కెందు
 గోలుపోయిన దాని లే గోడు చేకూరు.
 కాన మది యన్య లే కాంతను గోరు
 టొప్పకుండిన నగునె లే తప్పు మన కెందు?
 మీరే వ్రాణంబు లే మీరే యాత్మ,

మీరలే జ్ఞానంబు నాకు ! మీరే ధ్యానంబు,
శివుడైననేమి కే ! శివుడైన నేమి?

ఇతరుండు నామది ! నెలయజాలు నొకా?

సర్వదేవతసార ! సంభూతులయ్యు

కుత్సితాచారంబు ! కొనజూతురేల?

వర్త—త్రికరణశుద్ధిగా ! నకలంకప్రేమ

నీవుజూతువు నన్ను ! నెరుగుదు నబల,

కొరవు ప్రేమకు ! మాగుప్రేమంబు,

తుచ్చమగు స్వార్థంబు ! ద్రుంచలేవైతి.

నాసాత్తు వీవని ! నమ్మితి గాన

నేను వితరణచేయ ! నీకు జంకేల?

సారంబు ధర్మంబు ! సం సారమునను,

ఇతరార్థచయ మంత ! హీనసారంబు!

అతిథి పోదోలిన ! నడగు ధర్మంబు,

ధర్మంబు తప్ప మి ! ధ్యావాది నగుదు;

గళితుడగు నీభర్త ! కంటకము కాడె?

కనుక నామేలు నే ! డొనగూర్పు మతదు

కోరినదెల్ల నే ! గూర్చెద నంటి-

క్షమియించు జాల్ముడ ! సత్యంబు నిల్పు.

స్వార్థవరుండనై ! చాన! నిన్నమ్మి

ఆర్జించుచుంటినే ! నాత్మధర్మంబు.

అతిథివూజావ్రత ! మాదుకొనునాడె

చింతింపబోలు నీ ! చిక్కు నిర్దురము.

స్వర్గంబునకు త్రోవ ! సంకటం బతివ!

“సమకూరు విఘ్నములు! సత్కార్యములకె”,
సరకుచేయక విఘ్న ! సమితి కార్యములు

నిర్వహించుట నుమ్ము ! నియతి ధీరులకు;
అతిథి కోరినదాని ! నర్పింతుమనుచు

నియమంబు దాల్చుమే ! నెలత! ఇర్దురము!
“ఒప్పకుండిన నగునె ! తప్పు మన” కంటి

వ్రతభంగమును చూడ ! వత్తురా జనులు
అనుచు దలవగరాదు ! అతివరో! సర్వ

సాక్షి లేడే హృదయ ! సారనంబునను!
వాసి మొరంగుట ! వశమానె మనకు?

ప్రఖ్యాతి వడసితివి ! పతివత్ని వనుచు
నీసద్వ్రతపరీక్ష ! నేడు కాగలదు,—

నీపతిధర్మంబు ! నిల్చుదువా లేదో
ధర్మసాక్షిగ నేడు ! తథ్యంబు తెలు-

ఆగంతువుండగు ! నాదివిష్ణునకు
ధారపోసితి నాదు ! దారవగు నిన్ను,

ధర్మమగునో కాదో ! తథ్య మారయుము-
అహ—తరుణుల కట్టివి ! తర్కంబు తగదు;

ఇట్టిచో నన్ను ప ! రీక్షించనేల?
మీకు దాసిని కాన ! మీయాజ్ఞ ఛిరము

నందు దాల్చుటె నాకు ! నాను విధి సతము,
బదులుచెప్పను నేను ! పతియాజ్ఞ కెన్నడు.

వర్త—తరుణి! ధర్మంబులకు ! దైవమే శాస్త్ర,
అతిధిపూజాధర్మ ! మత్యుత్తమంబు.

(దాసివచ్చును)

దాసి—అయ్యా, అతిధి యంగణమున నున్నాడు.

వర్త—ప్రేయసీ, నేను వానిని తోడుకొని వత్తునా?

అహ—ఇంక నాలస్యమేల? అన్నిటికీ మిమ్మే నమ్ము
కొన్నాను.

(వర్తకుడూ బిల్వమంగళుడూ వత్తురు)

వర్త—ఆర్యా, ఈమెయే నా గృహిణి, మీ చరణ
దాసి...(పోవును)

అహ—అయ్యా, మీ రీశయ్య నలంకరించండి.

బిల్వ—వలదు-ఇక్కడ నుండియే నిన్ను వీక్షిస్తాను.

(స్వ) మానసమా! నీవు ! కానంగలేదె

కన్నులు నిన్నెట్టి ! గతి కీడ్చితెచ్చె?

ప్రభవించితివి నీవు ! బ్రహ్మముఖమునను,

వీరిడి వైతివి ! వెలయాలి నమ్మి,

శిశ్యశ్రాద్ధ మొనర్ప ! ప్రీతి విడచితివి,

కోలుపోయితి ధృతి ! కులట గలియుటకు;

ఓరుగాలియు వాన! ! ఘోరమగు రాత్రి

పోరాడు చుండగా ! వ్యోమంబు భూమి

కల్లోలయుతమైన ! గంగలో దుమికి

శవము నాశ్లేషించి ! చావుతప్పితివి!

భ్రాంతిచే సర్పంబు ! రజ్జువు గాగ

కులటను గానంగ ! గోడ దాటితివి!

ఏమి పురస్కార ! మిచ్చె నావేశ్య?

కారించు నాతిర ! స్కారంబు గుండె

వ్రక్కలు చేయంగ ! వైరాగ్య మూని

సర్పంబు త్యజియించి ! సన్యాసివైతి;

కృష్ణు డెక్కడ యంచు ! కీరంబు వగిది

బిగ్గర నగచితివి ! ప్రేమ నుప్పొంగి.

వీక్షింప నీతెరగు ! విస్మయం బొదవు!

పాపిచిత్తమ! నీవు ! పల్వలము చెంత

పలుమూరు ధ్యానించు ! బకమువలె నుండి,

కంకణంబులరవము ! కర్ణముల సోక

నపురూపముగను ము ! త్యవు చిప్పవోలె

తెరచి కన్నుల గాంచి ! తెరవ నొక్కర్తు.

సైవంగలేక మరు ! శరముల బారి

చెరుపవచ్చితి వామె ! శీలంబు నిపుడు.

ఏమి యున్నాదమే ! కామినుల గనిన!

కన్ను లున్నవటంచు ! గర్వ మిదియేల?

ఈపాటి భాగ్యంబు ! రూపరు నంచు

వందురు దేమి? కను ! వాటి దుండగము.

ప్రాణంబు పోవునను ల భయముచే నదిని

కోడము చేర్పించె ల కుల్లిన శవము!

హేయమగు వస్తువని ల ఎంచమే దాని?

పునుగు జవ్వాజియు ల పుత్తడి నగలు,

విలువైన వసనంబు ల వెలలేని హూయలు,

ఈరేడుజగముల ల నీనడింపగజాలు

నిట్టి తనులత కూడ ల నట్టిదే నమ్ము.

బొందిలో ప్రాణంబు ల పోయిన వెన్న
వెడలును దుర్గంధ ల వీచికలె దీన,

నిది నాశరహితమని ల యెంచితివేమి?
సారహీనంబు నం ల సారమని యెరుగు,

హీనతర సారంబు ల నీతనువు! రోత!
కన్నులు మెరుగును ల గని భమియింపగ

వెరివై వర్తకుని ల వేడితివి భార్యన్.
నీదు రత్నంబులే ల నిన్ను వంచిం చె

ఇవి లేకయుండిన ల నింత వచ్చేనా?
కోలువోయిన నివి ల కొంత శ్రేయంబు

కొరగామి పోయిన ల కొరత యుండదుగా?
నిస్సార మెప్పుడే ల నిత్యధన మగునా?

ఈహా వీడుమ యిట్టి ల మోహజాలమున.

(ప్రకా) తరుణీమణీ, నీ సిగపువ్వు నిట్టిమ్ము. (ఆమె
యిచ్చును) నాయాజ్ఞ నీ కవిలంఘ్యమని నీభర్త నీతో

చెప్పినా?

అహ—చిత్తము.

బిల్వ—అమ్మా! నేను మీ వెంగలినుతుడను, ఈ మాట నీపతితో మనవిచేయుము, పొమ్ము.

అహ—నిజముగా నీతడు మహాత్ముడే!...(పోవును)

బిల్వ—మానసమా, ఇంత ఓ మమత నీకేల?

కాలనర్పంబు లీ ఓ కళ్యంబు దలచి

శత్రునాశంబును ఓ సమకట్టు చేయ;

ఉత్తమనయనంబు ఓ నిత్తు నిత్తరిని.

దాన జూడగవచ్చు ఓ దానవారాతిన్.

జ్ఞానంబు నిచ్చునదె ఓ జ్ఞానేంద్రియంబు

తనుకుడ్య జాలరం ఓ ధంబు లీకళ్ళు.

జ్ఞానరత్నము గొన ఓ జాలు తస్కరులు!

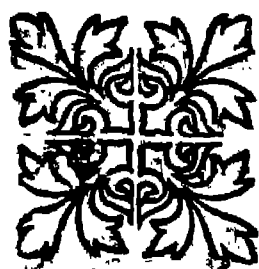
పోడిచెద వీటిని ఓ ప్లాల్లవోతుడిచి

సారంబు గొనెద నం ఓ సార సన్యమున.

(కళ్ళు పొడుచుకొనును)

కళ్ళు పోయెను కాన ఓ కదలుడి యింక

కాలునేతులు మీరు ఓ కంజాతు గొల్వ.

నాలుగో అంకము

— మొదటి రంగము —

(చింతామణి ఇంట్లో గది- దాసి, సాధువు వత్తురు.)

దాసి—ఎక్కడికి పోయిందో ఊరంతా వేదకినా
ఎక్కడా కనబడలేదు.

సాధు—ఆ పిచ్చి సముద్రములో పడి యేపాటికో
కొట్టుకొని పోయింది.

దాసి—మన మేమి చేతాము?

సాధు—అదే గొప్ప నమస్య. పోలీసువాళ్ళకి తెలు
స్తే ఇదంతా కొనిపోతారు. ఏమిటి దారి?

దాసి—బేను- మొన్న అంబిక ఆస్తంతా తీసుకొ
న్నారు. మగవాడవు, నీవే ఆలోచించు- అడదాన్ని నాకేమి
తెలుస్తుంది?

సాధు—సాత్తంతా బైటికి దాటించవలెను- అదే
మనము చేయతగ్గ పని.

దాసి—దాటించడ మేలాగు? పెట్టె చాలా బరువు,
గోడలో తాపడము చేసినారు.

సాధు—అదే చూస్తూన్నాను.

దాసి—పోదలచుకొన్నది తాళముచెవులేనా నా! చ్చింది కాదు, దానికి నే నెంతమేలు చేసినాను!...కలికాలము!

సాధు—అంత ధర్మదృష్టి యిప్పటివాళ్ళకా! “ధర్మస్య నూక్ష్యాగతిః” అంటారు.

దాసి—మాటల కేమికాని, ఈ పాడుపెట్టెను పైకి తవ్వగలవా? మగవాడ వాపాటి బలము లేదా? గునపముంటే నేను తవ్వితీయగలను!

సాధు—చప్పుడు కావచ్చునా? గట్టిగా కొట్టి బద్దలు చేయవచ్చును, కాని చప్పుడు మాటో?

దాసి—మగవాడవు. ఈపాటి ఉపాయము తోచలేదా నీకు?

సాధు—ఆలోచిస్తూన్నాను.

దాసి—మూడు నాళ్ళనుండి మొత్తుకొంటున్నావు. మట్టిబుర్ర! ఆలోచన శూన్యము! పోలీసువాళ్ళు వచ్చేసరికి నీకూ ఉపాయము తోస్తుంది కాబోలు!

సాధు—ఏమి చేయమన్నావు? నేను తలచిందొకటి, జరిగింది ఇంకోటి! గోడత్రవ్వి పెట్టె తీస్తాను. అదృష్టమెట్లుంటే అట్లు జరుగుతుంది. (తవ్వబోవును)

(లోపల—ఎవరక్కడ? తలుపు తీయండి)

దాసి—అమ్మయ్యా! ఎవరు వారు? పోలీసువాళ్లేమో!

(లోపల—తీయరేమి? మేము పోలీసువాళ్ళము.)

దాసి—అన్నా! ఏమి గతి? కొంప మునిగిందిరా
దేవుడా!

(లోపల—తలుపు బద్దలు చేయనా? తీస్తారా?)

సాధు—చూడు- ఇది నాయజమానురాలి సాత్తని
నేనంటాను, నీవాలాగే సాక్ష్యమియ్యి.

(పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు, జవానులు వత్తురు.)

దాసి—ఇనస్పేటు బాబూ! దొంగ! దొంగ!

ఇన—బేను. ఈయింట చోరీ జరిగినట్లున్నది.

దాసి—బాబూ! ఈమనిషి ఇనప్పట్టే తప్పుతున్నాడు.

ఇన—మేము రావడము చూచి “దొంగ” అని కేక
వేసినావు. మంచిది (సాధువుతో) నీ పెవడవు?

సాధు—నేను చింతామణి పెంపుడు కొడుకుని. ఇదంతా
ఆమెసాత్తు. నా కామె యిచ్చింది-

ఇన—తాళముచెవులు నీవద్ద నున్నావా?

1 జవా—లేనట్టే-ఉంటే పగులగొట్టడ మెందుకు?

ఇన—నీ పూరకుండు-తాళముచెవు లెక్కడ?

సాధు—(స్వ) ఓహో! ఇతడు నన్ను విచారణచేస్తూ
న్నాడు!

ఇన—వీరిద్దరినీ తీసుకొనిపోయి, వీడిని చెరలోనూ,
దానిని గదిలోనూ ఉంచండి-ఈ యిల్లంతా శోధించి వస్తాను.

దాసి—బాబూ! దండములు-ఈమనిషి దొంగతనా

నీకి వచ్చినాడు, నే నీయింటి దాసిని, నా కాపుర మిక్కడే, చింతామణి నా యజమానురాలు. బాబూ! దండాలు! నా ధనము, ప్రాణము, మానము మీచేతిలో నున్నవి. నాకు బేడీలు వెయ్యకండి-నేను చెప్పినదంతా నిజము.

ఇన—వీళ్లవద్ద తాళము చెవులున్నవేమో పరీక్ష చేయండి.

1 జవా—ఓరీ, నీకు మరణము తప్పదు-ఈ నేరమునకు శిక్ష తప్పదు-స్వామ్యాధికారితో చెప్పకొందువు పద.

పాధు—అలాగే! నడవండి-(వారి నిద్దరిని గొనిపోదురు)

ఇన—మానసింగ్, ఈపెట్టెను బైట కీడ్వాడాని కెంత మంది కావలెను? నీచేత నవుతుందా?

2 జవా—ఇం కిద్దరు కావలెను.

ఇన—మనవల్ల కాదన్నమాటే. ఇద్దరుంటే చాలునా!

2 జవా—ఇం కిద్దరుంటే మంచిది.

ఇన—దొంగ దొరకినాడు కదా? వీడికెంతో చిక్కి యుండదు. ధనమంతా ఈపెట్టెలో నుంటుంది-నీ విక్కడ జాగ్రత్త గా నుండు-నేను బయటికి పోయి రిపోర్టు వ్రాస్తాను.

2 జవా—అలాగే.

ఇన—నేను బైటికి పోతాను-రిపోర్టు నీవు తీసుకొని ప్లేషుకు వెళ్ళుదువు గాని.

[మొదటి జవాను వచ్చి]

1 జవా—మహాప్రభూ! కై దీలు విషము తిని చచ్చి

నాకు ?

ఇన—విషమా ! విష మెక్కడిది ?

1 జవా—ఆ మగవానివద్ద నుండెను.

ఇన—వాడు చచ్చెనా!

1 జవా—వాడే కాదు-అదీ చచ్చింది.

ఇన—వదరుజోతా? ఇద్ద రేలాగు చచ్చినారు?

1 జవా—మొదట మగవాడు విషము తిన్నాడు. నేను వాడిని శోధిస్తూంటే అడది కూడా విషము తిన్నది-ఇద్దరికీ ఊపిరి లేదు. శవములు స్తేషనులో నున్నవి.

ఇన—చూచితివా? మానసింగ్, ఎంత ఘోరమో-
(పోవుదురు.)

— రెండో రంగము —

(నడితోవలో చింతామణి పిచ్చిది.)

చింతా— ఇక్కడ కొంతసేపు కూర్చుందాము. నేను నడువలేను, అలసినాను.

పిచ్చి—అలాగా ? నేను కూర్చోలేను. అతడు నాకై యెదురు చూస్తూంటాడు. ఆలస్యమైతే ఏమంటాడో ? నీవు నీ నాధునిచేర పొమ్ము - నేను నా నాధుని చేరపోవుదును... ఇక నీ దారి నీది, నా దారి నాది. కృష్ణునికి పదహారువేల గోపికలు - నీవు నీకృష్ణుని కడకు పో - నేను నాకృష్ణుని కడకు

పోతాను. అందరు కృష్ణలూ ఒకటే - “ఏక మేవా ద్వితీయం
బ్రహ్మ” - నీకు నీలాగూ, నాకు నాలాగూ తోచుతాడు...
శదులకు శదుడు-లంపటులకు లంపటుడు-కపటులకు కపటి. నేను
పోనా? పోనీ, కొంతసే వుండమన్నావు కనుక ఇక్కడే ఉం
టాను.

చింతా—(స్వ) ఈమె యెవతెయో కాని కేవలమూ
పిచ్చిదానిలాగు కనబడలేదు. పైకి మాత్ర మలాగున్నది! సర్వ
స్వమూ విడిచిననేను ఈ మెను విడువలేనా? బిల్వమంగళు
డొక్కడే పోలేదా? కృష్ణు డందరివాడని విన్నాను! ఈమె
నింక నావద్ద నుండుమని నిర్భంధించను, ఏ మైనా కానీ. నా
తలవ్రాత ఎట్లుంటే అట్లవుతుంది. కాని దీనిని విడువడమంటే
ఏడుపు వస్తూన్నది, ఎంతమాత్రమూ మనస్సొప్పకుంది.

పిచ్చి—చూడు. ఆ పక్షి బంటిగా పాడుతూ ఏలా
గెగురుతున్నావో.

చింతా—అవగతమయ్యే నో - యమ్మ! నీ బోధ,
పాడు మనసున కేది - పాలు పోదయ్యె!

తెలియ జెప్పిన నెంత - తెలుసుకో లేదు.

సన్యాసినివి నీకు - సద్భక్తి కుదిరె.

ఐహిక వాంఛలు - నమరియుండుటను

కనటు పోదయ్యె హృ - త్కమలమున నాకు.

బిల్వమంగళ ఊమా - విమలోదకమున

నగునేమొ మారన - మతని యాచింతు,

నచ్చీలు డాతడు - ఊమియింపకున్న,

కృష్ణు డె ట్లాశ్రయము - కృపచేయు నాకు ?
సాధు వుదారుడు - సత్కుల సూతి

నవమాన పరిచితి - నవలేపమునను.

దొరకునా కృష్ణుని - చరణ దాస్యంబు ?

అతని వద్దకు బోయి - యంజలి జేసి
పదధూళి నొనగంగ - బతిమాలు కొందు;

ఊమియింపుమని యతని - చరణముల వ్రాల
ననురాగ జలదంబు - నమృతముం జిలుక,

ఘోళితంబయి హృదయ - కమలమున కసటు
నామది చేరును - నవనీత చోరు.

నీదుబోధన నాకు - వేద వాక్యంబు -
ఏకాకినై తిరుగ - నీకాననమున.

ఇచ్చయున్నది నాకు - హృదయంబులోన
వక్షిరాణిని బోలె - పాడుచును నెగుర !

పోపొమ్ము ప్రాణేశు - పొందుమో యమ్మ
నీకు నాయెడ ప్రేమ - నిలిచియుండినను

చూచి పొమ్మొకసారి - జోహారు లిత్తు.

పిచ్చి—పోతాను. పిచ్చివాళ్ళకు నేను తల్లిని. నీవు
చాకు తల్లివి. (వినుట సభినయించి) అదుగో, విను. వేణునా
దములాగుంది.

చింత—ఏదీ? ఏమీలేదు. నీవు భ్రాంతిపడుతూన్నావు.

పిచ్చి—పాట-

సలలిత మురళీ-నినాదమే అది-సందేహమేలా॥న॥

కాదని మరపించెదవా-? మరల వినుసఖి-మురళి వినుసఖి
లలితా లాపమడిగో-నూతన రాగంబేదో॥న॥

మళ్ళీవస్తాను-సెలవు-సెలవు... (పోవును)

చింత—ఏడ్వకున్నా రేమి + యీక్షణములార!

ఎప్పుడు నొరులకై + యేడ్చి యెరుగరుగ!

అలనాడు గుణఖని + యా మహామహాసుడు

అభిమానభరమున + నడవికి జనియె,

నాడైన కరుగవు + పాడు మానసమ

చేతనశూన్యమా + శిలవాక్యో నీవు?

కన్నలారా, మీకు + కలదేని కరుణ

విడువుడు బాష్పము + లెల్లువలు గట్ట

తన్మాఘమున నీహృ + దయమాలిన్య

మంతయు తౌళితం + బగును సత్యంబు.

పాపాగ్నితప్తమా + ప్రాణంబు దాన

శీతలక్ష్మ్యంబును + చెంది నుఖయించు.

ప్రవహించునప్పుడా + ప్రబలప్రోతమున

బ్రద్దలగునేమొ నా + బండహృదయంబు?

జీవితము నాకు తో + చెడు శ్మశానముగ

స్వార్థాగ్నిజ్వాలల + సహాయించలేను.

మరభూమి యనదగు + మానసంబునను

అంకురింపగజాల + దనురాగ లతిక

స్వార్థాన్ని శిఖలతుడు + పాపసమిధలను

వేల్చి నన్దహియించు + వేడ్క యెవ్వరికొ?
నను రాయిగా నెవ్వ + రొనరించినారొ?

వతితపావన! దీన + బంధు! దయాళు!

వేధించు నీమనో + వేదనవల్ల

ప్రాణంబుపోయెడు + త్రాణ నాకొనగి

హరియింపు మీవ్యధ + అబలనే గాన.

(బిచ్చగాడు వచ్చును)

బిచ్చ—ఏమమ్మా, ఒంటిగా కూర్చొని ఏమాలా
చిస్తూన్నావు? ఇంటికి పోదామా?

చింతా—నీ వెవడవు?

బిచ్చ—నేను బిచ్చగాడిని-పిచ్చిది తాళముచెవులు
నాకిచ్చింది-ఇంటికి రావలెనని నీకుంటే నేను కొనిపోతాను.
అదేమి కొరకొరలాడుతూన్నావు? నేను దొంగలాడడానికి
నీవద్ద నేమీ లేదే?

చింతా—నే నింటికి రాను.

బిచ్చ—ఎక్కడికి పోదువు?

చింతా—కల్లెక్కడి కీడిస్తే అక్కడికి.

బిచ్చ—నేను నిన్నెందు కడిగిరానో ఆకారణము
విను. నేను బృందావనము పోవలెనని నిశ్చయించుకొన్నాను.
నీకు కూడా రావలెనని ఉంటే ఇద్దరమూ పోదాము. నన్ను

పోషించే భారము మాత్రము నీది.

చింతా—నాచేతిలో ఎర్రని ఏగాణి లేదు. బిచ్చమెత్తి పొట్టుపోసుకోవలసి ఉంటుంది.

బిచ్చ—నన్ను పోషించు భారము నీది.

చింతా—నే నింటికిపోయి సొత్తు తెస్తానని తలచు తున్నావు కాబోలు! అట్లు జరుగనేరదు. నాసొత్తుకోసము నాకు విషము పెట్టడమునకు తత్తరపడినవాళ్ళకి దాని నిచ్చి నాను. సొత్తెట్టివిషమో వాళ్ళేరుగరు. తాళము చెవులు నేను పారవేయడము నీవు చూడలేదా?

బిచ్చ—చూచినాను. ఉండుండు. ఈమూట విప్పు తాను, ఈ యాభరణ మెవరిది?

చింతా—అదేమో?

బిచ్చ—చక్కగా చూడు-ఇది నీది-పోల్చుకో లేదా? పిచ్చిదాని కివ్వలేదా?

చింతా—అది నీకెట్లు వచ్చింది?

బిచ్చ—దీనిని నేను దొంగిలించ నక్కరలేకుండానే ఆపిచ్చిది నాకిచ్చింది.

చింతా—అది నీది-నాదంటావేమి?

బిచ్చ—ఇది నావద్దనుంటే నాకు జెయిలు తప్పదు. పిచ్చిదానినీ పిల్లవాళ్ళనూ మరపించుట సులభము.

చింతా—అందుకే అది నీది.

బిచ్చ—పిచ్చిది నాకు దీని నిచ్చింది కనుక ఇది నా

దన్నావు, సరే, నేను నీకిస్తాను; అప్పుడు నీది కాదా?

చింతా—నాకు సొమ్ములతో పనిలేదు.

బిచ్చ—ఒక్కసారి దీనిని పుచ్చుకో, నేను తీసుకొంటాను.

చింతా—నీకు పిచ్చిపట్టి నట్లుంది.

బిచ్చ—నేను మూర్ఖుడననీ, నీవు వివేకము కలదానని అనుకొన్నాను...నా వృత్తాంతము చెప్తాను విను. నాకు దొంగలాడడ మలవాటు; ఈరోగము పోయేటట్టు లేదు. ఏదైనా దొంగలాడకపోతే నాకు నిద్రపట్టదు. ఇది నా కనుభవమే. ఏమి చేయగలను? ఎక్కడా పాచిక పారకుంటే ఒక చెట్టును మనుష్యుడని భావించి యీ మూట నొక కొమ్మకు తగిలించి “ఇది నీది” అని చెప్పి, అర్థరాత్రమున చెట్టు ఆకులు కదలనప్పుడు, అది నిద్రపోతూన్నదని భావించి తక్కుతూ తారుతూ మూట మెల్లగావిప్పి వెన్న పోలీసువారు వెంబడిస్తూన్నట్లు భావించి, పరుగుపరుగున దాటి పోయి, తుప్పచాటున నక్కి కొంతసేపటి కామూటను తలక్రింద పెట్టుకొని నిద్రపోతూంటాను. ఈ నగ నీవు పుచ్చుకుంటే నీవద్దనుండి దానిని దొంగలాడి, దాని నమ్మి యీ మూటతో నీవెంతా తిరుగుతూంటాను. నీమేలుకే చెప్పుతూన్నాను. నుకవాసివికాయ క్లేశమున కోర్వలేవు, పిచ్చిదానిలాగు నీకు శక్తికల్గితే నన్ను పోషించుదువు.

చింతా—(స్వ) పూర్వసంస్కృతమా! , పోజాలవే మొ

ఎంతకాలంబునకు + అంతమొందెదవు?

తారాడుచున్నను + తరువులనడుమ

కలుషితశయ్యయే + కన్నులను కట్టు,

తనువు నమ్మితి నట + ధనము చేకూర్చు.

జిహ్వ గోరుచునుండు + శ్రేష్ఠ రుచిచయము,
విసమును బంధువులు + మెసవింపనున్న.

మలినవస్త్రంబులు + మదికి నచ్చవుగ
ఆధరణంబుల + నాశించుచుంటి

మోహజాలంబున + మున్నిపోవగను.

నెర చింతచచ్చిన + విరుగదు పులుపు,

పాడునంస్కారంబు + బాధించుచుండు.

చిరజీవిగా దీని + జేసెనో బ్రహ్మ

అంత మొందదు కల్ప + మంతమగుచుండ!

బిచ్చ—న మాలోచిస్తూన్నావు. తల్లీ పిల్లడువలె
తరలుదాము రా.

చింతా—ఎక్కడికి?

బిచ్చ—నీచి త్తమునకు నచ్చిన చోటికి.

చింతా—నరే-పద...(పాడుతూ పోవుదురు)

— + మూడో రంగము + —

వర్తకుని యింటిలో దంపతులు.

వర్త—ప్రేయసీ, నవ్వుతూన్నా వేమి?

అహ—తల నెరిసింది, ముసలినా రవుతూన్నారని నవ్వినాను. మీ రెండుకు నవ్వుతూన్నారు ?

వర్త—నయస్సు ముదిరినకొద్దీ ఈషణత్రయము హెచ్చుతూందని !

అహ—మీకై తే పెళ్ళియాడవలెనని యున్నది గాని, పిల్ల నెవ రిస్తారు ? మీ రేమివీగుతారు!

వర్త—అయితే ఇక్కడున్న లాభము లేదు- పోదాము పద-

అహ—అలాగే కానీ.

వర్త—ఎక్కడికి పోదాము ?

అహ—నా కేమి తెలుసును ? మీరే చెప్పండి.

వర్త—తెలియకేమి ?

వలిత కేశము చెప్పు + పల్కులను వినుము;—

“వచ్చుజామీ జముడు + వడి గొనిపోవ,

కాలంబు సమకూరె + బాలుడవు కావు,

ముడి వేయు మీవింక + ముత్తి బత్తెమును,

నంపదలన్ని నీ + సరస రాబోవు,

పోవునప్పుడు రాదు + పుచ్చివడ్డెక్కన,

కాలంబు గడిపెదు + కౌతుకములందు,

హరిని భజింప నీ + వన్యముల దగిలి.

బాల్యంబు జారెగా + బాడిలో నాడ—

కనక కామినులతో + గడచె యవ్వనము—

పాతగిల్లిన యాట + బాగులే దంచు

కొత్తయాటల నాడ + గోరుచున్నావా ?

జీవితమంతయు + జీర్ణించె గనుము—

నీ వారలందరు + నీవెంట రారు,

ఎట్లుపుట్టితివో నీ + వట్లె పోవలయు,

చిరసంగు లెవ్వరు + జేరంగ రారు,

ఒక్కడవె వచ్చినా + ఒక్కడవె పోమ్ము”

అహ—ప్రాణనాథా, యిట్లు + పాడియే తలప ?

మొదట పుట్టిరి మీరు + ముక్కంటి కరుణ

మీవెన్న జేరితిని + మేదిసీతలము ;

అగ్నిసాక్షిగ నన్ను + నందుకొను నాడె,

అర్థదేహం బిచ్చి + యాదరించితిరి,

మీ ప్రాణసమితియు + నా ప్రాణసమితి

యొండొంట బంధించి + రొప్పుగను మీరు.

నాదు ప్రాణంబులు + నాధ మీయవిగ—

మీదాననే గాన + మిమ్మెట్లు విడుతు ?

ఇద్దర మొకసారి + యేగుదుము నాకు

మీరలే ప్రాణంబు + మీరలే యాత్మ,

మీరలే జ్ఞానంబు + మీరే ధ్యానంబు,
వస్తువు తోడనే + వచ్చుచుండును నీడ

చంద్రిక బాయునే + చంద్రు నెవు
భర్తవెంటనే పోక + పతివత్సులగువారి

ప్రకృతి ధర్మంబయి + పరగుచుండు
వర్త—అట్టైన బృందావనము పోదామో
అహ—మీచిత్తము.

వర్త—నరే— సిద్ధము చేయుము—
(గోపబాలుడు వచ్చును)

గోపా—అయ్యా, మీరు బృందావనము పోవుదురా
అహ—నాథా! చూడం డీబాలు డెంత చక్కనివా

డో— నీ వెవరి బాలుడవు నాయనా!

గోపా—నేను గోపాల బాలుడను.

వర్త—ఇక్కడి కెందుకు వచ్చినావు?

గోపా—ఈలాగే తిరుగుతూందును.

వర్త—కారణము?

గోపా—మీరు బృందావనమునకు పోవుదురా అని

అడుగ వచ్చినాను.

వర్త—అడగడ మెందుకు ?

గోపా—ప్రతియింటా ఈ లా గడుగుతాను.

వర్త—కారణము?

గోపా—శిష్యునా?

అహ—నీవుకూడా మావెంట నత్తువా?

గోపా—ఆఁ.

అహ—(స్వ) ఈ బాలకుని ఎత్తుకొని ముద్దాడవలె నని యున్నది. (ప్ర) మీఅమ్మ యేమంటుందో?

గోపా—నాకు తల్లి లేదు తండ్రి లేదు.

అహ—మీయిల్లక్కడ బాబూ?

గోపా—గోపకుల యింటగోవులు కాచుతూంటాను.

అహ—ఇంత చిన్నవాడవు! గోవులను కాచుగలవా.

గోపా—ఆహా.

అహ—నిజముగా నీ కెవ్వరాలేరా?

గోపా—మీరే నాకు తల్లిడండ్రులు.

అహ—ఆలాగా? ఏదీ పిలుపు అమ్మా అని.

గోపా—అమ్మా! అమ్మా!

వర్త—పాపము, దిక్కులేని పసివాడు.

గోపా—నాకు నేనే దిక్కు, ఇంకెవ్వరూ లేరు.

వర్త—మేము నేడే బృందావనము పోతాము?

గోపా—మరీ మేలే!

వర్త—నీవుకూడా బృందావనము రావడమెందుకు?

గోపా—నా కోరిక్కు ప్రాప్తించింది.

వర్త—ఏ దది?

గో—అందువల్ల గోవులు కాచులేను, ఆడుకోలేను, బృందావనమునకు పోలేను! నన్ను బృందావనము మీతో

రానిస్తే అదేమిటో చెప్పతాను, మీతో బృందావనము రానిస్తారా.

వర్త—ఎందుకు?

గోపా—అతనికి కళ్ళులేవు. “హాకృష్ణా, కృష్ణా” అని అరుస్తూ గుండెలు బాదుకొంటాడు, నేను చూడితేకున్నాను. దేనిలో పడతాడో అని ఎప్పుడూ కాచుకొనే ఉంటాను. కబోని-కూడే ముట్టడు. నేను బలపంతపెట్టితే కాస్తతింటాడు.

వర్త—ఆ మహాత్ముడే!

అహ—బౌనాను- బోధపడ్డది-

వర్త—అతడేదీ?

గోపా—అడవిలో నున్నాడు-

వర్త—ఏమి చేస్తాండును?

గోపా—ఎప్పుడూ కృష్ణనానుస్మరణే. కృష్ణా, కృష్ణా! అని అరుస్తాడు! కృష్ణుడు ఇతని తాతముత్తాతలనాటి నేవకు డనుకొన్నాడు కాబోలు?

వర్త—(సవ్వి) ఇంకా ఏమి చేస్తాండును?

గోపా—జపమూ, సాష్టాంగ నమస్కారాలు. ఒకప్పుడు నేల నెత్తి కొట్టుకొంటాడు...మీవెంటా అతన్ని తీసుకొని పోతారా?

వర్త—అతడు వస్తాడా?

గోపా—నే నొప్పించి తీసుకొస్తాను. బృందావనము తీసుకొనిపోతే అక్కడ కృష్ణుడు దొరుకుతాడు.

వర్త—ఆ సంగతి నీకేలాగు తెలుసును?

గోపా—కృష్ణనామస్మరణతప్ప అతని కింకో వనిలేదు, ఆలాటివాడు బృందావనము పోతే కృష్ణుడు గవడదూ?

వర్త—బృందావనము పోతే కృష్ణుడు లభించునా?

గోపా—దొరకడేమి? నీవు గొప్ప జ్ఞానివే!

అహ—నీకు కృష్ణుడు గుపడ్డాడా?

గోపా—నేను కృష్ణా, కృష్ణా అని తదేక ధ్యానముగా భజన చేస్తున్నానా? నామనస్సంతా గుడ్డివానిమీదే ఉంది, అతని నామమే నేను స్మరిస్తూంటాను. నా కతడే కనిపిస్తూన్నాడు. దేవిమీద గురి ఉంటే అది లభించును.

వర్త—నీమాటలు వింటే నాచిత్త తేత్రమందు కొత్తగా ఆశాఽకూరము మొలకస్తుంది... బృందావనము వెళ్లితే ఎవరికి దేనియందు గురిఉంటే వారికది లభిస్తుందా?

గోపా—పోయి చూడరాదా?... నేనాతనితో చెప్పనా?... మీరు కేవుచేరి నావపై పోతారు కదా? నేనాతని నక్కడికి తీసుకొని వస్తాను. నదియొడ్డున మురిచెట్టుక్రింద అతడున్నాడు, అక్కడ బ్రహ్మరాక్షసున్నాడని వదంతి-ఆచెట్టు క్రిందే అతడున్నాడు! నాకు వేళ మీరుతూన్నది, నేను పోతాను, మీరు రండి.. (పోవును)

అహ—ఈబాలుడు గోపాలునిలా గున్నాడు. అమ్మా అని పిలిచినతోడనే నాకు ఒళ్ళు పరవళ మయింది.

వర్త—ఇతడు రావడము చేతనే మన కాళ కల్గింది.

ఆమహాత్ముడు మనవెంట వస్తాడా ? మనయింట నుండుమం
తేనే ఆశకు సమ్మతించలేదు. దగ్గరే ఉన్నా మనకు దర్శన
మబ్బలేదు... ఈ గోపాలు డెవడో ?... నందబాలుడే కాదు
గదా ! భీకరారణ్య మధ్యమున చీకును కాచుకొని యున్నా
డట ! భిక్త వత్సలుడైన పరమేశ్వరుడే కాబోలు ?

అహ—కోరకుండానే బంధువున్నా, కనకుండానే
గొడుకూ నాకు లంభించారు, నేను గొడ్డుకీగినాను. ఈయిద్ద
రీనీ వెంటబెట్టుకొని బృందావనము పోదాము.

సర్త—వాళ్ళు మనవెంటా వస్తారా అని సంశయిస్తూ
న్నాను.

అహ—తప్పకుండా వస్తారు... ఆ బాలుడు సామాన్య
గోపబాలకుడు కాదు... సాక్షాత్తుగా నందనందనుడే ! అన్న
మాట తప్పుతాడా ?

సర్త—సరే—ఇంకా కాలస్య మెందుకు? ఇప్పుడే పోదాము.

— నాల్గో రంగము —

బిల్వ—హాకృష్ణా! కృష్ణా! ఎక్కడున్నావు ? నా కగ్గవ
డవా ? నీ వంతర్యామివి కావా ? నా ప్రాణ మతివ్యాకుల మైంది.
ఇప్పుడై నా దర్శన మివ్వవా ? ... దీనదయాళూ ! అనాధ
నాథా ! ఎక్కడున్నావు ? కృష్ణా ! కృష్ణా ! (వణిపోవును.)

గోప—(బిల్వ|| చెవిలో) కృష్ణ కృష్ణ, కృష్ణ !

విల్వ—(వద్దిల్లి లేచి)

ఏడి కృష్ణుండేడ కేగెను? ! వేణునాదం బెట్లు వినబడె?

శ్యామలంబుకు చంద్రబింబము ! నరస చేరదుగా !

నాకుగోల్కల నల్లు నెవ్వడు? ! నీలవర్ణుడు నిర్దయుండా ?

ఐనకాని న్ముతసివంశము ! ఆర్తి యణగదొక్కో ?

చెంతతేరియు చిక్కడాయెను ! కాలమంతా కడచుతున్నది,

కాయముండిన కార్యమేమి? ! అంత యస్థిరమే !

తెలుసుకొంటిని తెలివివచ్చెను ! నోచితినికొరనోములన్నియు

ఏమిచేతు నికెందుపోవును? ! ఏదికనబడదే!

శ్రీహరిని నిట కెవరుచేర్తురు? ! వీనులందున వేణునాదము

నింపి కావుము నీలవర్ణా! ! నీకు మ్రొక్కెదరా?

మోవి నిల్లకగోవి నూడుతు ! శిరమునను సిగ శేఖరింపగ

కరమునను కంకణవ్రజము ! ఘల్లుఘల్లుమనన్;

దెన్నుమీరెడు చిరుతపాపడ! ! వన్యనుమముల వరుస లలరిగ

నన్నజోవుము నల్లనయ్యా! ! నాకు దిక్కెవరు ?

గోపా—నీకు నిక్కులేకేమి ? నీవద్ద నే నున్నానే !

విల్వ—తిరిగి వచ్చినావా ? గోపాలా, నీవు నన్ను పా

పచేయనొదినావా ? నీమాట వినబడగానే నాకు శ్రీకృష్ణుడు

మరుపు వచ్చును. నీ వెవడవు బాబూ ! దిక్కుమాలిన

నాపైని నీకు వాత్సల్యమెట్లు కలిగింది ? నన్ను విడిచి పోదూ

నాయనా ! నాకు నగ్గతి లేకుండా ఏలా బాధించుతావు ?

పట్టుకొందును పాదపద్మము. ! లెట్టుతీర్చెదో తాపజ్వాలలు

కట్టికుడుపుచు నున్న పాపముఁ బెట్లు నశియించున్ ?

పొమ్ము కృష్ణుని సరసిరమ్మాఁ బమ్మకొందును నీకు దేహము

తెమ్ము కృష్ణుని లేకయుండిన పమ్మ బ్రతుకు నుమా?

ఏల తీసెదు నాదుప్రాణము ? ! జాతి యిసుమంతైన లేదా ?

కలయె కద సంసార మంతటఁ కలుగు చేటు యిటుల్.

కాటి కిక నే కాలుసాచితి నీటవంతువొ పాల ముఁ చెదొ

కూటికిని మరి గుడ్డకేనియుఁ కోరబోను నినున్.

నాకు తోడుగ నిట్టియడవినిఁ పాకులాడగనేల నీవిక

నీకు తెలుసును తెమ్ము కృష్ణునిఁ పోకు పెరపోకల్.

ప్రేమక్షుధ దహియించుచున్నది నా మనో వాంఛితము తీరదు

కామజనకుని గాంచగల్గినఁ కామమే యుడుగున్.

గోపా— నే నెంత మొరపెట్టినా ఆహారము నంట

కున్నావు ?

బిల్వ— తింటాను కాని నీవుపో, నీవు నాదగ్గరుంటే

కృష్ణుని మీదికి నాచిత్తము పోనే పోదు. త్వరలో పోయిరా

బాబూ ?

గోపా— భోజనము చేసెదవా ? నేను కాక వేరెవ్వరు

నిన్నిట్లు నిర్బంధించేవాళ్లు ? బ్రహ్మరాక్షసి భీతిచేత ఇక్కడి

కెవ్వరూ రారు.

బిల్వ—

అరుగు మిప్పుడే నీవు- గోపాలా- బాధ- భరియింపజాలను॥గో॥

నల్లనయ్య చిక్కడాయె-గో॥ మనసు-తల్లడిల్లు చున్నదయ్య॥గో॥

బిల్వ—అన్నా ! నీ వెక్కడ నాకు ఎదురుచుక్కలాగు
దాపురించినావు ! నిన్ను వదలుకో లేను ! చక్కినుంటే
చావనివ్వవు !

గోపా—నీకు బృందావనము పోవలెనని లేదా ? న
డువు-పోదాము.

సనకాది యోగినుతు-జనకాది యోగినుతు
కనకవసనాలంకృతుని గాంతు వచటన్.

బిల్వ—

బృందావనమున కేగుదము-అట-కందర్పజనకుని గాంతుదము॥
ప్రేమధామమునుజేగుదము-చున-కామిత ఫలముల గాంచుదము
యమునావులినమునరయుదము-అనయము-గోపా-బునిపాడుదము
ఆలమందలను గాయుదము-వన-మూలాధరుతో నాడుదము
గోపబాలు వటగూడుదము-మన-పాపసంచయము బాయుదము॥
కృష్ణకృష్ణయని కేరుదము-చున-తృష్ణల దీర్పగ వేడుదము॥
పార్థసారథిని పాడుదము-పురు-పార్థములన్నిటి బడయుదము॥
ఈషణత్రయమునువీడుదము-భక్తదూషణపరులత్యజించుదము
యుక్తులన్నిటి నొలయుదము-అల-ముక్తిసతీమణి ముట్టుదము.

(పోబోవును)

గోపా—అటు కాదు, బృందావన మిటుంది.(తివ్వను)

బిల్వ—

కందు మల బృందావనంబును-లిందమున నగునందనంబు-ము
కుందపదరాజీవరంజిత-సైకతస్థలముల్ ॥

జమ్మజమ్మను తుమ్మెదలరొడ-లిమ్ముగా మురళీరవమ్మను

కమ్మనగు పారిజాతమ్ములు-గ్రమ్మ వాసనలన్॥

గోపికాబృందంబు నడుమను-గోపబాలుడు పట్టమహిమలు

తాపసేశ్వరు లెల్లగొలువగ-రాసములు నలువన్॥

కట్టివీతాంబరము చేతను-పట్టిమురళిని పాలసంద్రపు

పట్టి రాధయు రెండుప్రక్కల-నింపుతళుకొత్త॥

మాధవార్పితమైన భక్తి ర-మాధవార్చనలగ్నశక్తియు

సాధనంబులు గాన ముక్తియు-సాధ్యమగు మనకున్॥

గోపా—దా, పోదాము.

తో డి రా గ ము.

బృందావనవీధులగో-బృందములను గాచుదము

నుందరులగు గోపయువక-దంబంబుల సందడితో॥బృం

ధ్యానించుచు శ్రీకృష్ణుని-గానము వినుచుండి సుధా

పానము జేయుచును దేవు-నాననమును వీక్షించుచు॥బృం

బిల్వ మంగళము

—: మొదటి రంగము:—

(బృందావనమున గోవర్ధనగిరి ప్రాంతము)

చింతా—లోగడ ఆత్మవంచన చేయడమునకు నీ వె
న్నో వేషములు వేసినావు. శ్రీ కృష్ణు కృపారసము నీపైని
వర్షించడాని కెట్టి వేషము వేయవలెనో ఎరుగుదువా? మా
నవులను వశపర్చుకోవడమునకు స్వర్ణాలంకారములను ధరించ
వలెను, చిత్తమును పాపపంకిల మొనర్చవలెను. ఇప్పుడో,
వాటితో పనినరి. ఇకను విభూతిధారణమే శరణ్యము. లేకుం
టే శ్రీ కృష్ణుని కృపకు పాత్రురాలవు కావు - ఇట్టి నుందర
పవిత్రాంగలేపన మిదివర కెరుగవు. (పులుము కొనును)

వేషభూషణముల ! వేడబము చెల్లె,

కేశపాశమ ! యికను ! కిక్కురింప గలవె !

నాదు మిత్రుడవని ! నన్ను వంచించి,

అందకాళ్ళకు మోద ! మందజేసితివి,

ఉకలజక్కియు స్రుక్కి ! ఉరుమనో ధైర్య
మును విడనాడి, సత ! మును నిన్నుగొల్చి,
భ్రాంతులై, వ్యామోహ ! ధ్వాంతమున బడిరి.
శకుడవు సీవు వం ! చకుడవుగాన,
మొదలంట ఖండింతు ! సదయులను నింక
వంచింపనేరవు ! క్రించుదనమునను;
పాపంబు తొలగ గో ! పాలుని కరుణ
వర్షించు, చేకూరు ! హర్ష మనిశంబు,
నినుద్రుంప జను పాప ! నిచయ, మటుపైని
పతితురాలని బ్రోచు ! పతితపావనుడు.

(గోపాలుడు వచ్చును)

గోపా—చాల్పాలు! కేశపాశము నేల ఖండిస్తావు?
వద్దు, వద్దు.

చింతా—ఎవ్వ డీ బుడుతడు? పీనిని చూస్తే కళ్లు చల్ల
వారున్నవి.

గోపా—నీవేనా కృష్ణనామస్మరణ చేసినావు?...
మాటాడవేమి?... నేను పోతాను.

చింతా—నీ వెవడవు?

గోపా—నీకు మర్యాద తెలియదు. “ఎవడవు
నాయనా?” అనవలెను... అప్పుడు నీతో మాటలాడుతాను.

చింతా—ఎవరి బాలుడవు నాయనా? నిన్ను చూడగానే
నాహృదయమున దడ పోయి మనస్సు కుదుటబడ్డది... ఒక్క

మాటాడవా?

గోపా—ఇప్పుడు మనము మిత్రులము-నేస్తము కట్టుదామా?

చింతా—అమ్మయ్య! ప్రాణాలు లేచివచ్చినవి.

గోపా—అయితే కృష్ణుని ప్రేమింతువా? నన్ను ప్రేమింతువా?

చింతా—అయ్యో! నాహృదయము ప్రేమశూన్యము, ప్రేమించుభాగ్యము నా కబ్బునా?

గోపా—కృష్ణుని ప్రేమించి తన్నామస్మరణ మాచరించు, నీ కలవరము తీరును-నేను పోవుదునా?

చింతా—వద్దు-నీవు పోవద్దు, నా మనవి విను.

గోపా—బృందావనము చేరినాము-ఇప్పుడు చెప్ప—కృష్ణుని ప్రేమిస్తావా? నన్నా?

చింతా—ఇద్దరినీ ప్రేమిస్తాను.

గోపా—అది పొనగదు. ఎవరికో ఒకరినే నమ్ముకో-నన్ను నమ్ముమని నిర్బంధించను-నీవే ఆలోచించుకో (బిచ్చగాడు వచ్చును)

బిచ్చ—అహా! ఏమి మోహనగోపాలమూర్తి! ఇతడు వ్రజబాలుడేమో?

గోపా—మనము నేస్తుల మాదామా?

బిచ్చ—అలాగే. (మూట నర్దును)

గోపా—అయితే, దొంగా! మూట దాస్తావేమి?

బిచ్చ—అబ్బే! ఇందులో ఏమీ లేదు... (తడబడును)
 గోపా—లేకుంటే అది యీలాగు తే. ఆ ముడి
 ఎందుకు?

బిచ్చ—ఓహో! ఇది బృందావనము. (మూట పార
 వేయును)

చింతా—ఏమి నాయనా, నాతో నేస్తముకట్టి ఇంకొ
 కనితో మైత్రి చేస్తావా?

గోపా—ఏమీ? కూడదా?

చింతా—అలాగైతే మనకు మైత్రి పొసగదు.

గోపా—పోనీ, నన్ను పిలిచినప్పుడే వస్తాను!
 (పో బోవును)

చింతా—ఆఁ ఆఁ. ఉండుండు.

గోపా—ఎందుకూ? మనకు పొసగ దన్నావే!
 (పోవును)

బిచ్చ—బాబూ, బాబూ, కొంచె ముండు.

చింతా—అయ్యో! పోయేనే! నా కాకలి వేస్తూంది.

బిచ్చ—ఏమైనా తెచ్చిపెట్టనా?—అదిగో పిచ్చిది—

(పిచ్చిది వచ్చును)

పిచ్చి—తెలిసింది—శ్రీకృష్ణుడు నన్ను బ్రోచును, నాతల్లిని
 చూడగానే నాకు ధైర్యము చిక్కింది. కాత్యాయని నా రాధిం
 చి గోపికలు శ్రీకృష్ణుని పొందినలాగు నే నీమె నాశ్రయించి
 నాకోర్కె సఫలము చేసుకుంటాను. మాఅమ్మ ఎవరితో

మాట్లాడింది? అధిక తేజోవంతుడైన ఆనన్యాసి ఎవరు?

బిచ్చ—ఈమె యిచ్చటికి వచ్చింది గనుక నా కాశ్రయము దొరికింది. (పిచ్చిదీ శిష్యులూ వెంటరా సోమగిరి వచ్చును.)

పిచ్చి—నున కిక్కడేమిపని? పోదమా? ఇల్లు విడచి చాలకాలమయింది!

సోమ—ఔను, పోవచ్చును.

పిచ్చి—నా మానసమున నేదో యుండి ఇన్నాఘ్న నన్ను తిప్పింది. ఎంతవమాన మయింది! అడవులన్నీ తిరిగి తిరిగి దిమ్మరి నైనాను.

చింతా—ఆహూ, కరుణామయీ, నాతో నొక మాటాడనా?

పిచ్చి—తల్లిని నేను కాను. ఇతని నడుగు.

చింతా—నీకొర కెంతో వెదకినాను, ఎందరినో అడిగినాను. నా మనో వాంఛాఫలసిద్ధి అయ్యేటట్టు నన్నాశీర్వదించు. (సోమగిరితో) మహాత్మా, నాకు తరణోపాయ మేది? నేను దౌర్భాగ్యురాలను. రాధావల్లభుడు నా బాధల తొలగించునా?

సోమ—అతడు పతితపావచుడు, తప్పకుండా నిన్ను దరిజేరుస్తాడు, చింతించకు.

చింతా—సామాణనిర్మితము ? దోషకలితంబును

నీరవ మరుభూమి ? నీరవర్జితము

నామనం బటనెట్లు ? ప్రేమ జనించును?

అనుతాపపిన్నాచే ! తను దగ్ధమయ్యె,
 ప్రేమాంకురం బెట్లు ! పెంపొందుదీన? నిది
 అర్పింప కృష్ణునకు ! నర్హ మయ్యెడునా?
 లేకున్న కయజేసి ! నాకు బోధిపుమా
 ఏ తెకంగున్నదో ! ఏర్పరచి తండ్రి!
 శాత్రుత యబ్బి గో ! పాలునిదయకు నే
 డైహికమందు నా ! కరుచి జనియించె!

సోమ—అమ్మా, నేను దీనుడను, హీనుడను, నీ కేమి
 ముశాయము జూపగలను? ఈపురముననే బిల్వమంగళు
 డను సిద్ధుడున్నాడు. అతని శరణు వేడితివా, తరణోపాయ
 ము తప్పకుండా చూపగలడు.

చింతా—అయ్యా! మీరు నాకు గురువులు-ఉపాయ
 ముండని విన్నతోడనే నా కాశ కలిగింది, కాని నేను మహా
 శాత్రుకిని, అతని యెడ నెన్నో అపరాధము లొనర్చినాను.

సోమ—నంకోదించకు. ఆతడు పరమయోగి, అపరాధ
 ములను లెక్కచేయవాడు కాదు.

చింతా—నా దురదృష్టమువల్ల మీ యాపదేశము
 విఫలము గాకుండుగాక! అత డెక్కడ నున్నాడో సెలవిచ్చె
 దరా? ఇక్కడికి వచ్చినప్పటినుండీ వెతుకుతూన్నాను, దర్శ
 నము కాలేదు.

పిచ్చి—నేను చూపిస్తాను రా. నీవు నాకూతురివి
 కనుక నిన్ను నీవతి కర్పించుతాను. నిన్నక్కడ విడిచి పోయె

దను- ఏడువకు!

బిచ్చ—అమ్మా! నీకొడుకును మరచినావా?

పిచ్చి—లేదులేదు- నీవూ నావెంట రా.

బిచ్చ—నా కేదేనా తరణోపాయ ముందా?

సోమ—నీవు మంచివాడవు, ఈబృందావన మానంద

ధామము. ఇక్కడెవ్వరూ దుఃఖించ చవసరములేదు.

బిచ్చ—నేను దొంగనే!

సోమ—మరీ మంచిది! నవనీతచోరుని దొంగిలించు.

బిచ్చ—గురువర్యా! శక్తియుంటే అందుకు తగిన
వాడనే!

సోమ—నీనుతుని వెంటబెట్టుకొని రా, నేను గోవర్ధన
గిరికి ప్రదక్షిణము చేసి వస్తాను.

పిచ్చి—సరే, వీరి నిద్దరినీ అక్కడ చేర్చుతాను-ఇంకా
లస్య మెందుకు? మనకు తిండి సమావేశ మెక్కడవుతుందో?
(పోవును.)

—• మూడో రంగము •—

(వనములో బిల్వమంగళుడు)

బిల్వ—ఈగోపాలుడు నన్ను పాడుచేసినాడు! ఎన్ని విధముల యత్నించినా మరుపు రాకున్నాడు. వీనిమోహమున తగులుకొన్న నాకు శ్రీకృష్ణదర్శనము ప్రాప్తించదు. ఈ సాయంకాలము దాకా వేచి యుంటాను. ఈలోపున చిత్త స్థైర్య మలవడిందా సరే. లేకుంటే ఆత్మహత్య కావించుకొంటాను. అన్నా! నామనఃఫలకమున ఈగోపాలు డేలాగు దాపు రించినాడు? వీడే నాచేటునకు మూలకారకుడు. హా! కృష్ణా! నన్నేల మరపిస్తున్నావు? నన్ను భ్రష్టుని చేసెదవేమి? ఈగోపాలుని నామానసమందు అచ్చొత్తి నీవు కనుమొరగితివా? వీడిని వదల్చుకొని నేటికి వారమయింది, కాని వానిరూపము నన్ను వదలకున్నది. అనుక్షణమూ వాడే నామనోవీధిని కాపురముండి నీకు చోటియ్యకున్నాడా? ఆతడుంటే నేనెట్లు రాగలనని నీవు రాకున్నావా? నేనేమి చెయుదును? ఈభ్రష్టుడు నాకేమి మందుపెట్టి నాడో కాని నేనతని మరువజాలకున్నాను. నా చిత్త మాతనియందే లగ్నమయింది. ఇరువై రోజులు భుజించకుంటే ప్రాణములు పోవునని వింటిని. అందుచేత నిరాహార డనై నిన్నే ధ్యానించుచున్నాను. ప్రాణములు పోకున్నవి. ఈగోపాలుడు నన్ను చావనీయకున్నాడు! నిన్ను ధ్యానిస్తూ

ఇక్కడే కూర్చుంటాను- చచ్చినా సరే-(ధ్యానించి) గోపాలా!
 గోపాలా! నేను శ్రీకృష్ణుని ధ్యానిస్తూంటే నీవు కనబడుతా
 వేమి!--ఇంకోసారి యత్నించెదను. కన్నులారా, చెవులారా,
 మీరు వీని వ్యామోహము విడువండి. కళ్ళంటే పొడుచుకొ
 న్నాను గాని చెవు లేలాగు మూయగలను? కృష్ణుని రూపము
 చూడలేకపోయినా, ఆతని మాటలైన వింటాను. కళ్ళులేని
 లోప మిప్పుడు కనబడుతుంది .. మూఢమానసమా, ఈబండ
 గోపాలుని మరచి నందగోపాలుని ధ్యానించు. గోపాలా!
 గోపాలా! (ధ్యానించుచు.)

(గోపాలుడు వచ్చును.)

గోపా—నీ విక్కడా దాగుకొన్నావు? ఏడు రోజుల
 నుండి నీకోసము ఊరంతా వెతకుతున్నాను.

బిల్వ—నన్ను నీవు వెదకడమెందుకు?

గోపా—నీవు దిక్కులేని వాడవు-అనాథలను చూస్తే
 నామనస్సు కరుగుతుంది.

బిల్వ—దిక్కులేనివాళ్ళ మీద నీకు అనురాగ
 మెందుకు?

గోపా—అది నా నైజము.

బిల్వ—(స్వ) మూఢమానసమా! ఈ గోపాలు డనా
 ధనాధుడైన నందగోపాలుడే కాబోలు! (ప్ర) గోపాలా! గో
 పాలా! దయజూపి నన్ను దరిజేర్చువా?

గోపా—నీదగ్గర రాను-నన్ను పట్టుకొంటావు!

బిల్వ—లేదులేదు-దగ్గర రా!

గోపా—పాపము! వారము రోజులనుండి నీటిచుక్క
తాగలేదు, ఇవిగో పాలు, ఎండలో నున్నావు, నీడకు రా.

బిల్వ—నాకు కనబడదు, నాచేయ్యి పట్టుకో.

గోపా—రా. (చేతి నందిచ్చును)

బిల్వ—(గట్టిగా పట్టుకొని) ఇక నిన్న విడువను-ఇ
న్నా పూ నన్ను మరపించినావు.

గోపా—నాచేయ్యి నొప్పి పెట్టుతూన్నది! వదలు.
(పారిపోవును)

బిల్వ—మరపించి పోవుట ! మానుషంబే నీకు?

ఏడ్చింతు దయచూడ ! కిదియేటి మాది?

తప్పించుకొనిపోవ ! గొప్పయని యెంచితో?

నాదువృద్ధయంబునను ! నాదుకొను భక్తి

పోగొట్టయత్నించు ! పొగడుదు నిన్ను. నా

చేయివీడిననేమి? ! చేతమిదెనిన్ను

గట్టిగాబంధించె ! పట్టు నడలగబోదు

కన్నులేమిని నిన్ను ! గందు ననజాల.

మనమున నిల్చి నే ! మననంబు చేతును,

ఉండునో నీరూప ! మూడునో గాంతు.

గోపా—కో! ఏదీ నన్ను ముట్టుకో—(చుట్టూ తిప్పును)

బిల్వ—మహాత్మా! నిన్ను ముట్టుకొనడాని కెంత
ప్రణామము చేసి యుండవలెను. నీవుకృపజూడకున్న నాబోటివారి

కది సాధ్యమవునా? కర్మపరిపక్వము కావలదా?

గోపా—ఇదే నీకు జ్ఞాననేత్ర మిచ్చినాను. నా రూపము కన్నార గాంచుము.

బిల్వ—అహా! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! చూడదగినది చూచినాను. నాతపస్సు ఫలించినది.

నవీనజలధర శ్యామసుందర ! మదనమోహనరూప

నయనఖంజనా హృదయరంజన ! రాధావల్లభ గోపా॥

ధీరనర్తనా నూపురగుంజన ! మురళీమోహన తాన

కుసుమభూషణా ఆర్తపోషణా ! శరణు గోపికాప్రాణ॥

శ్రీపదపంకజ నీదు పదరజము ! దయజేసియు దరిజూపరా

నిన్నే నమ్మితి నిన్ను భజించితి ! నీలో నన్నిక జేర్పరా॥

గోపా—ఎవరో వస్తూన్నారు. నేను దాగుకొంటాను. వారు నీకోసము వస్తూన్నట్లుంది, నీవిక్కడే ఉండు. వాళ్ళు వెళ్ళిన తర్వాత నేను వస్తాను.

బిల్వ—అమ్మయ్యో! నీవు వెళ్ళకు. నాకింకెవ్వరితోనూ సంబంధము లేదు.

గోపా—ఏమోకాని వాళ్ళేడుస్తూ వస్తూన్నారు. వారిని చూస్తే నాకూ ఏడ్పు వస్తుంది. అందుకే నే నిక్కడుండను.

బిల్వ—అహా! నీకేడుపు తెప్పించునంతటివా శృంగ త ధన్యులో!

గోపా—ఇప్పుడే తెలుస్తుంది గా! ఇక్కడే ఉండు.

చే నీ చెట్టుచాటునే ఉంటాను. అదిగో వస్తూన్నారా! (పోవును)

(వర్తకుడూ భార్య వత్తురు)

వర్త—ప్రియా, ఆ గోపాలు డెవడు? బృందావనమున
కృష్ణుడు లభించునని చెప్పి మాయమైనాడు!

అహ—అదేమో కాని, ఆబాలుడు న“న్నమ్మా”
అని పిలుస్తే నాకు కృష్ణు డక్కరలేదు.

(తెరలో)—అమ్మా!

అహ—నాయనా, ఎక్కడ నున్నావు? ఇటురా, ఇటు
(తెరలో)— నే నీ చెట్టుచాటున నున్నాను-మీరు కూ
ర్చోండి.

బిల్వ—ఆహా! ఎట్టి దివ్యసుందరవిగ్రహము చూచి
నాను! గోపాలా! గోపాలా!

(చింతామణి, పిచ్చిడి, బిచ్చగాడూ వత్తురు)

పిచ్చి—నీవు ముందరపో అమ్మా! అల్లుని యెదుటకే
నే నేలాగు రావడము! నే నిక్కడ కూర్చుంటాను—అయ్యా
నీవు కూర్చో. ఇది వుచ్చుకో. (జంగారువస్తువు లిచ్చును.)

బిచ్చ—ఇది నా కెందు కమ్మా?

పిచ్చి— అక్కర లేదా? ఇలాగే పరులసొమ్ము ఆ
శించకు!

బిచ్చ—అలాగే.

(సోమగిరి శిష్యుడూ వత్తురు)

సోమ— సంసారాంబునిధీమగ్నులకు వైరాగ్యభిక్ష

నొసగడమున కీ వేశ్యకూ ఆ లంపటుడున్నా నిమిత్తకూ
త్రులు, వీరిద్దరి కృపచేత మనకు నేడు శ్రీ కృష్ణుని దర్శన
యోగము కలుగు తుంది.

శిష్యు—గురుదేవా ? నే నజ్ఞానుడను - మీ రిప్పుడు
చెప్పిన వేశ్యకూ, ఆ లంపటునికీ కోటి ప్రణామములు. శ్రీ
కృష్ణుని దర్శనమునకు ఫలమేది ?

సోమ—వత్సా ! శ్రీ కృష్ణదర్శనమునకు శ్రీ కృష్ణ
దర్శనమే ఫలము. దానికన్న నెక్కువఫల మేమున్నది ?

చింతా—అమృత్యు !

కష్టములు గట్టెక్కె ! నిష్టములు ఫలియించె

సన్యాసివర నీదు ! సందర్శనమున.

చల్లనాయెను కల్లు ! శాంతించె మానసము

నా దెసజూచి విను ! నాదు విన్నపము.

చరణదాసిని నీదు ! దరి జేర్పగారాదె ?

సదయ హృదయడ వీవు ! స్పర్ధ నీకేల ?

నీకు తగునా యింత నిష్ఠురము నాదెస ?

ఓ దయాంబుధి చేర్చు ! నీదు నాశ్రయము ?

చందమామ వెంట ! చంద్రక బోవనా,

మేఘమాల వెంట-మించు బోవు.

కృపజూప వేని నే ! నివుడె త్యజింతును

ప్రాణముల నీమెడ ! పాతకము జాట్టు.

స్త్రీ హత్య సంక్రమిం ! చిన నూర్ధ్వగతులున్నె?

దక్కవు నీకు నా ! దయజూడకున్న.

నీవు ఊమించిన ! నేవత్తు త్రిదివంబు,

ఇద్దర మట నుండ ! మీక్షణము లట్లు

పరితాప భరమున ! పాపము ల్కడచనె,

కృపచేసి చూపుమా-కృష్ణు కల్లారన్॥

బిల్వ—అహా ! శ్రీకృష్ణనామ మెవ రుచ్చరించినారు !

(చింతామణిని పోల్చి) ఓహో ! ఏమిది ! నాగురువు ! ప్రేమ శిక్షాదాతా ! విశ్వమోహిని ! నన్ను కరుణింపుము. (నవ్వు స్కరించును.)

చింతా—ప్రభూ ! ఇంకా వంచనయేనా ? - ప్రేమ మయా ! యోగివర్యా ! ప్రేమ స్వరూపుడగు భగవంతుడు నీవద్ద నున్నాడు. నిన్నేమడిగిన నది యిచ్చెదవని నాగురువు నా కుపదేశించెను. నీ కృష్ణుని నాకిమ్ము - ఇవ్వడమున కిష్టము లేకుంటే నీవద్దనే నిల్చుకొని నాకొక్కసారి చూపించుము. పాపాత్మురాల-పతితపావను సందర్శనము నాకు కల్గించుము.

బిల్వ—కృష్ణునియందే సీచిత్తము జొత్తిల్లిన కాని నీకు దర్శనము కాదు. అది సాధకమున చేకూరును కాని ఒకరిస్తే లభించేది కాదు.

చింతా—నా హృదయము ప్రేమ శూన్య పాపాణము. యోగివరేణ్యా ! శ్రీకృష్ణుడు నాకు చిక్కు తెలాగు !

బిల్వ—భక్తిచే నకలమూ సిద్ధించ గలదు.

—:పాట:—

తరింపన్ - కోర్కె కలదేనిన్ - తలపుమీ - కష్టనామాళిఁ |

నిరంతర - మాతనిన్ - కరుణానిరతునిన్ - నిల్పుమా మదిని || త ||

మదింపకు భాగ్యమున్ ధనమున్ ఘనంబౌ - మానముం జూచి

ఎదంగని న్యాయనిర్ణేత పరాత్పరు - డేలు నిన్నంచు || త ||

శరీరదామం దకటా చరింతురు - శత్రులారుగురు

హాకును మాని భవవార్ధిన్ గడుపుమా - భక్తియను నొకన్ ||

చింతా — యోగివరా ! నీవు కృష్ణుని జూపుదువని నా
గురు వ్రుపదేశించెను, ఏడీ చూపు మాకృష్ణుని - లేకున్న ఆత్మ
వాక్య మబద్ధమవుచు !

(తెఱలో) నన్ను మరచినారా?

చింతా — చూచినానా నిన్ను ? ఆగోపాలుడే నన్ను
(పేమించెను. నేను ప్రేమశూన్యును. గోపాలా - ఆడదానను
అజ్ఞురాలను, నాపై కోపమా ? నీకు నాపైని పంతమా?
దయచేసి దర్శనమియ్యవా ?

(తెఱలో) ఇక్కడికి రా, చూచెదను.

(తెర ఎత్తితే రాధా కృష్ణులు ప్రత్యక్ష మవుదురు)

అందరు — జే రాధావల్లభా ! జే జే రాధాకృష్ణా
జే ! జే ! జే !

వర్త — ఆహా ! కలియుగమున వైకుంఠము !

అహ — ఏని నాయనా ఒక్కసారి “అమ్మా” అనుము.

గోపా — అమ్మా ! అమ్మా !

చింతా—హృదయమందలి దప్పి తీరునట్లు కృష్ణదర్శన సుధా రసముగోలుడు. భక్తులారా!—భాగవతోత్తములారా! జన్మ సార్థక మవును.

శిష్యు—గురువర్యా! శ్రీ కృష్ణ దర్శనమునకు ఫలము శ్రీ కృష్ణదర్శనమేకదా!

సోమ—వత్సా, నిరతిశయానంద వైభవము నొసంగ జాలున దింకోటి లేదు-దాని ననుభవించుటే ఉత్కృష్ట ఫలము.

బిచ్చ—నవసీతచోరా, నిన్ను దొంగిలించగల్గితే నా చౌర్యవిద్య సార్థక మవుతుంది.

పిచ్చి—నా కేడ్పు వస్తూన్నది. నానాధుడు లేడు, నే నొక్కరై నైనాను. అతని వెతకి తెచ్చి శ్రీ కృష్ణుని చూపుతాను.

సోమ—అమ్మా! మనకర్మ ఇంకా పరిపక్వము కా లేదు. కొంతవరకూ పారబ్ధ మనుభవించవలెను. పోదాముపద.

బిచ్చ—శ్రీ గురుచరణాలపిందములకు నమస్కారము! భక్త బృందమునకు ప్రణామము! మీయందరికృపచేత గోపీ వల్లభుని దర్శనము పొందినది, తరించినాను.

సః నా వవతు, సః నౌభునక్తు, సహవీర్యం కరవావహై,
తేజస్వినా వధీత సుస్తు-మా విద్విషావహై-

ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః.

సమాప్తము.